

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Навчально-науковий інститут фізичної культури

Кафедра теорії та методики фізичної культури

Рекуненко Євген Вікторович

**АНАЛІТИЧНИЙ ЗМІСТ СТРУКТУРИ ОСНОВНИХ ВИДІВ
ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (Фізична культура)

Галузь знань: 01. Освіта

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістр

Науковий керівник

_____ Андрій КРАСІЛОВ

к. пед. н, ст. викладач кафедри ТМФК

Сум ДПУ імені А. С. Макаренка

« ____ » _____ 2021 року

Виконавець

_____ Рекуненко Є. В.

« ____ » _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	6
1.1. Характеристика професійної діяльності вчителів фізичної культури.....	6
1.2. Розвиток вищої освіти в галузі фізичного виховання і спорту.....	11
1.3. Складові компоненти професійної готовності вчителя фізичної культури.....	28
Висновки до 1-го розділу.....	35
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	36
2.1. Методи дослідження.....	36
2.2. Організація дослідження	39
РОЗДІЛ 3. ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	43
3.1. Модель професійної діяльності вчителя фізичної культури	43
3.2. Зміст і структура основних видів діяльності вчителя фізичної культури.....	50
3.3. Мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.....	64
3.4. Професіограма діяльності вчителя фізичної культури як основа забезпечення професійної готовності.....	68
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Науково-технічний прогрес спричиняє великі зміни в багатьох галузях людських знань. Це призводить до ускладнення процесу навчання в школі. Обсяг засвоєння інформації, який щороку збільшується, вимагає від учнівської молоді великого психічного напруження й фізичних зусиль. У зв'язку з цим успішне засвоєння теоретичних і практичних дисциплін залежить не тільки від бажання й здібностей учнів, але й від стану їх здоров'я та рівня фізичної працездатності. Не випадково підвищення рівня фізичної підготовленості й стану здоров'я учнів є одним із головних завдань сучасної школи. Це завдання вирішується переважно в процесі фізичного виховання школярів.

Не випадково система фізичного виховання тісно пов'язана з системою освіти, охорони здоров'я, оборони. У ній відзеркалюється соціальний та економічний стан життя суспільства. На важливе значення фізичного виховання й спорту для життєдіяльності людини вказують чинні державні документи: Закон України "Про фізичну культуру і спорт", Цільова комплексна програма "Фізичне виховання - здоров'я нації", Державна програма розвитку фізичної культури і спорту, Державні тести і нормативні оцінки фізичної підготовленості населення України.

З огляду на це важлива роль у сучасному суспільстві відводиться професійній діяльності вчителя фізичної культури. Як і інші спеціальності, вона має свій конкретний зміст, визначений специфікою навчального предмета в школі, і покликана сприяти формуванню різнобічно розвиненої особистості. Проведення уроків фізичної культури зі школярами вимагає від учителя високого рівня освіченості й культури, професійних знань, умінь та навичок.

Аналізуючи процес із фізичного виховання на основі загальнодидактичних принципів, у ньому виділяють дві нерозривно пов'язані між собою сторони: діяльність учителя і діяльність учнів. Враховуючи те, що від ефективності фізичного виховання значно залежить стан здоров'я, рівень працездатності й навіть професійне майбуття учнів, можна стверджувати, що якісне навчання з цього предмету є важливою умовою ефективності нав-

чального процесу загалом. Від майстерності вчителя залежить рівень сформованості потреб школярів до систематичних занять фізичною культурою і спортом. Саме тому потрібно вишукувати можливості вдосконалення процесу з фізичного виховання в школах за рахунок, з одного боку, оптимізації діяльності учнів, а з іншого - підвищення результативності роботи вчителів.

Актуальність дослідження. Дослідження Б.М.Шияна показали, що традиційні зміст, форми та методи теоретико-методичної підготовки не відповідають вимогам сьогодення й не забезпечують підготовки вчителя як активної особистості, здатної творити й забезпечувати ефективне функціонування національної системи фізичного виховання. Сьогоднішній учитель зорієнтований на суворо регламентовану, репродуктивну діяльність. Це зумовлено існуючою практикою підготовки вчителів фізичної культури в вищих навчальних закладах, де студенти засвоюють переважно компоненти професійної діяльності (дисципліни навчального плану), а не професію загалом з її варіативними, неповторними нюансами.

Слід відзначити, що головною умовою навчання студентів у вищих закладах освіти є формування їх готовності до професійної діяльності. Професійна готовність майбутнього фахівця характеризується інтегративним станом особистості, що вміщує в собі оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його ставлення до діяльності.

Отже, важливе соціальне і практичне значення проблеми формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури та недостатня її наукова розробка обумовили вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до основних видів діяльності.

Об'єкт дослідження: процес фахової підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в системі вищої педагогічної освіти.

Предмет дослідження – технологія формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури.

Наукова новизна полягає у виявленні методологічних, методичних й змістових передумов формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури;

Практична значимість розроблена методика формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, що передбачає застосування комплексу різноманітних методів навчання з поступовим переходом від репродуктивних до проблемно-пошукових, виконання тестових завдань, виконання самостійних творчих завдань; доповнено зміст навчальних занять з дисциплін психолого-педагогічного циклу, для формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури.

Завдання дослідження:

- 1) визначити зміст і структуру основних видів діяльності вчителя фізичної культури;
- 2) виявити рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізичної діяльності;
- 3) обґрунтувати технологію формування фізичної готовності майбутніх учителів фізичної культури та експериментально перевірити її ефективність;

Методи дослідження:

- теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел;
- педагогічні спостереження та опитування;
- анкетування;
- метод експертних оцінок;
- метод самооцінок;
- педагогічний експеримент;
- методи математичної статистики.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Характеристика професійної діяльності вчителів фізичної культури

В умовах розбудови українського суспільства значну роль мають відігравати фізичне виховання і спорт як складова частина загальнолюдської культури, один з важливих факторів національного прогресу. Пріоритетним напрямком удосконалення сучасної системи фізичного виховання є розробка принципів, етапів, засобів та методів фізкультурно-оздоровчої роботи в навчально-виховній сфері. Це, в першу чергу, зумовлюється критичною ситуацією зі станом здоров'я населення. Як вказується в цільовій комплексній програмі "Фізичне виховання - здоров'я нації", майже 90 відсотків дітей, учнів і студентів мають відхилення в здоров'я, понад 50 відсотків - незадовільну фізичну підготовку. Щороку до лав Збройних Сил України за станом здоров'я не призивається кожний четвертий юнак призовного віку.

Такий стан, як зазначає Б.М.Шиян, вимагає нового розуміння змісту шкільного предмета "Фізична культура", спрямованого на забезпечення загальної фізкультурної освіти учнів загальноосвітніх шкіл, метою якої є формування їх наукового світогляду у сфері фізичної культури, оволодіння засобами, методами й формами індивідуальної рухової діяльності, вміннями цілеспрямовано використовувати цю діяльність для власного духовного та фізичного вдосконалення, зміцнення й збереження здоров'я, задоволення потреб у підготовці до активної творчої життєдіяльності. Досягнення цієї мети можливе лише за умови відповідної діяльності вчителя фізичної культури.

Дослідження різних сторін трудової діяльності в наш час стало об'єктом уваги філософів, психологів, соціологів, економістів [10,28]. Значною мірою такий стан зумовлений важливістю пізнання категорії "діяльність", що характеризується багатоплановістю й багатогранністю свого значення. У

науковій літературі є багато визначень діяльності. Водночас у більшості літературних джерел це поняття визначається як активне ставлення людини до навколишньої дійсності [4, 62]. В Українському педагогічному словнику [24] діяльність характеризується як спосіб буття людини в світі, здатність її вносити зміни в дійсність. Тобто діяльність трактується як специфічна для соціальної системи форма активності.

Професійна діяльність учителя фізичної культури в школі спрямована на виховання й навчання дітей. Як і інші види соціальної діяльності, вона виникла у зв'язку з об'єктивними потребами суспільства.

Вивченню особливостей педагогічної діяльності вчителя фізичної культури присвячена значна кількість наукових праць [6]. Проводяться теоретичні й практичні розробки професіограм окремих педагогічних спеціальностей [20]. Водночас у більшості з них специфіка діяльності майбутнього фахівця підміняється описом необхідних для її виконання умінь і навичок.

Потрібно зазначити, що в цих та інших наукових працях немає єдиних поглядів на проблему педагогічних умінь. Такий підхід не дозволяє охопити всю змістову сторону трудової діяльності вчителя фізичної культури. Окремі автори [34] висловлюють сумніви в доцільності подальшого поділу педагогічних умінь на певні групи й піддають критиці існуючі класифікації. Вони вважають, що всі уміння тісно взаємопов'язані й серед них важко виділити найбільш загальні.

Педагогічну діяльність учителя фізичної культури не можна розглядати ізольовано від діяльності учнів. Перебуваючи в постійному взаємозв'язку, учитель і учні утворюють єдину педагогічну систему, що має складну й динамічну будову. У такій складній навчально-виховній системі учні поетапно переходять з об'єкту діяльності в суб'єкт. При цьому, вживаючи термін "суб'єкт", як зазначає Б.М.Шиян, маємо на увазі не лише існування природно притаманної людині мотиваційної сфери, внутрішнього суб'єктивного простору особистості, а й активну діяльність учителя щодо створення суб'єктної позиції вихованців.

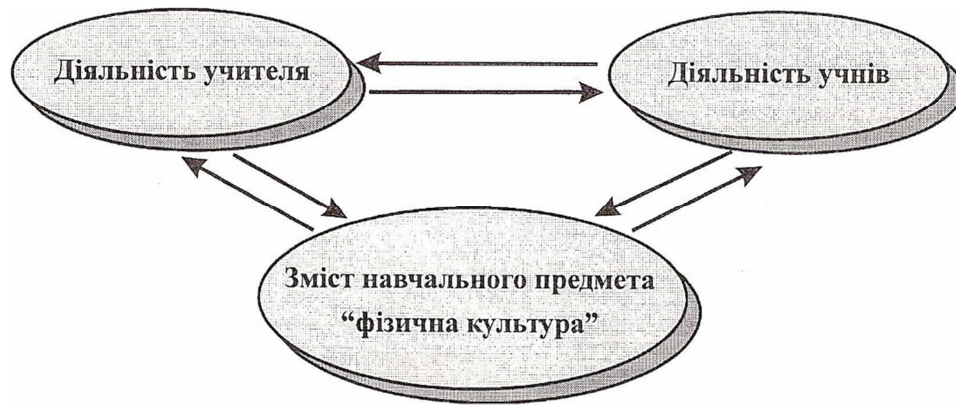
Саме "фізично культурна" людина може бути суб'єктом не тільки само-

виховання, а й залишатися ним у виховному процесі, що здійснюється за участю іншого суб'єкта (вчителя). Тож перед учителем стоїть ніби подвійна мета: формування фізичної культури учнів і впровадження на її основі суб'єкт-суб'єктних взаємин.

Володіючи засобами побудови взаємин на суб'єкт-суб'єктних засадах, вчитель приймає професійні рішення не на підставі безпосередніх емоційних реакцій, а опосередковано, через специфічно професійні вміння [42, 58].

Тому не випадково останнім часом вченими-педагогами все послідовніше підкреслюється необхідність активізації суб'єктної позиції студента - майбутнього вчителя, зокрема спеціаліста фізичної культури, формування його педагогічної свідомості.

На думку багатьох учених [31, 51], цілісна педагогічна система може розглядатись як діалектичний взаємозв'язок двох відносно самостійних підсистем: діяльність педагога і діяльність учнів, кожен з яких, у свою чергу, можна уявити системою за відношенням до її внутрішньої будови. У найбільш загальному вигляді її функціонування в навчальному процесі школи можна подати таким чином: діяльність учителя ~ навчальна інформація ~ діяльність учнів. Водночас педагогічний процес у галузі фізичного виховання має свої відмінності. Так, під час навчальних занять школярі не тільки активно засвоюють певну суму знань і набувають відповідних умінь та навичок, але й удосконалюють свої фізичні якості: силу, витривалість, спритність, швидкість, гнучкість; поліпшують стан здоров'я й фізичну працездатність. Отже, вчитель управляє не тільки учнями, але й розвитком їх фізичних якостей. Це, відповідно, впливає на змістову сторону професійної діяльності вчителя фізичної культури. Тому, на нашу думку, систему процесу з фізичного виховання можна подати у такому вигляді (мал.1.1):

Мал.1.1. Схема навчального процесу з фізичного виховання в школі

Важливо відзначити, що деякі молоді педагоги мають неправильну думку: ніби то для належного викладання свого предмета досить знати лише його. Наведена схема педагогічного процесу в школі наочно свідчить, що поряд із знаннями свого предмета фахівець повинен досконало володіти методикою викладання й технікою управління діяльністю учнів. При цьому необхідно підкреслити особливе значення володіння педагогічною технікою.

Педагогічна техніка включає дві групи вмінь: уміння керувати собою та вміння взаємодіяти з іншими суб'єктами в процесі вирішення педагогічних завдань. До першої групи входять уміння управляти своїми руховими діями, емоційним станом, технікою мовлення; до другої - дидактичні, організаційні, комунікативні та ін. [12]. Тому для професійної підготовки фахівців фізичного виховання важливо зосередити увагу на набутті вмінь і навичок управляти діяльністю учнів.

При аналізі будь-якої діяльності традиційно виділяються дві її сторони: мотиваційна та операціональна, між якими існують складні взаємозалежності. Особливо гостро проблема взаємозв'язку сторін виникає при аналізі такої практико-орієнтованої діяльності, як педагогічна [9]. У вітчизняній психолого-педагогічній літературі традиційно підкреслюється пріоритет мотиваційної сфери [8, 36].

Узгодження психологічних вимог професії до людини з її індивідуальними характеристиками можливе або шляхом самої зміни умов її діяльності, або шляхом розвитку тих психічних якостей, які необхідні для її подальшої ус-

пішної роботи. Саме на вирішення цього завдання, тобто на розвиток професійно значимих якостей як необхідної умови ефективного оволодіння професією, і слід звернути особливу увагу при організації професійного навчання вчителя фізичної культури.

Професійна діяльність учителя представлена у вигляді певної хронологічної послідовності активних дій і пауз. При цьому в інтересах пошуку психологічних резервів підготовки виявляється правомірним діахронічний аналіз діяльності вчителя. Діахронічний аналіз висуває на перший план якраз характер мінливості різних параметрів. Огляд відповідної літератури показує, що питання про діахронічну структуру професіоналізації діяльності належить до числа найменш досліджених [55]. Професійна діяльність учителя охоплює тривалий період життя людини. Успішне її виконання пов'язане не тільки з психічними процесами, а й з найбільш глибокими та стійкими особистісними утвореннями. Проте для цих утворень характерні певні межі, вихід за які на тривалий час органічно неможливий через порушення психічної цілісності особистості.

Узагальнюючи результати аналізу, потрібно зазначити, що діяльність учителя фізичної культури має свою специфіку. З одного боку, він виступає як "чистий" вчитель, проводячи уроки, а з другого - як організатор процесу фізичного виховання школярів, спрямовуючи зусилля всіх учасників цього процесу на досягнення єдиної мети (мал. 1.2).

Мал.1.2. Вчитель фізичної культури в системі фізичного виховання учнів (за Б.М. Шияном)

Із малюнка видно, що вчитель повинен залучити всіх дітей до різноманітних форм занять; включити в цей процес усе доросле оточення дитини (від батька до вчителя музики); об'єднати зусилля всіх державних і громадських організацій, що займаються питаннями виховання, охорони здоров'я й захисту дітей.

Таким чином, професійна діяльність учителя фізичної культури досить широка, об'ємна та багатогранна і характеризується великою мінливістю навколишніх умов.

1.2. Розвиток вищої освіти в галузі фізичного виховання і спорту

За останні роки в Україні склалася принципово нова політична, економічна й соціальна ситуація, яка значною мірою впливає й на систему підготовки вчителів фізичної культури. Тому важливо, на наш погляд, концептуально визначитись у характері й напрямках тих змін, які повинні бути впроваджені в навчальний процес вищих закладів освіти і, відповідно, у навчальні плани та програми. Водночас слід пам'ятати, що пропозиції щодо змін у системі підготовки кадрів повинні бути добре продуманими, виваженими і враховувати історичні та сучасні тенденції розвитку професійної освіти.

Один із перших на необхідність спеціальної підготовки вчителя звернув увагу слов'янський педагог XVII ст. Я.А. Коменський. Пізніше К.Д.Ушинський зауважував, що найбільшим недоліком народної освіти є мала кількість добрих наставників, спеціально підготовлених до виконання своїх обов'язків.

У XIX ст. формується система підготовки фахівців з фізичного виховання в Росії. Її засновник П.Ф. Лесгафт визначив вимоги до педагога фізкультурної освіти, надаючи важливого значення особистісним якостям: дисциплінованості, стриманості, естетичному виконанню фізичних вправ. Визначаючи теоретичну підготовку спеціаліста, П.Ф. Лесгафт звернув увагу на її педагогічну спрямованість: "Лікар може визначити фізичний розвиток учня, але він звичайно не знайомий з окремими вправами, а головне - з впливом їх на молодий організм" [1].

Новий етап наукових досліджень з проблеми підготовки вчителів фізичної культури (1940-1950 рр.) був спрямований на визначення змісту педагогічної майстерності і творчості, пошук передового педагогічного досвіду. Основний зміст цих досліджень полягає в тому, що педагогічна майстерність, мотиви, здібності та інші якості вчителя формуються й виявляються в процесі педагогічної діяльності.

З початку 1960-х років розвивається експериментальний пошук шляхів удосконалення підготовки вчителів фізичної культури. Видаються фундаментальні праці [3], які розкривають творчий характер педагогічної діяльності, закономірності формування особистості педагога.

У наступних працях [8, 15] розвиваються ідеї освіти в галузі фізичного виховання і спорту, уточнюється зміст і структура діяльності вчителя фізичної культури, його професійні здібності.

Аналіз наукової і методичної літератури показує, що значно підвищився інтерес науковців до проблеми підготовки фахівців фізичного виховання в останні роки. Розглянемо основні напрямки наукового пошуку в цій галузі.

1. Формування ступеневої системи підготовки фахівців з фізичного виховання [52,53]

Запроваджена на підставі Закону України "Про освіту" ступенева система підготовки фахівців має створити на кожному ступені широкі можливості для задоволення різноманітних культурно-освітніх потреб особи та суспільства; забезпечення гнучкості загальноосвітньої, загальнокультурної, професійної та наукової підготовки фахівців; підвищення престижу знань та соціального захисту в умовах змін економіки і ринку праці; забезпечення фундаментальності знань та інтеграцію у світову систему освіти.

Впровадження ступеневої системи професійної освіти в галузі фізичного виховання і спорту має забезпечити запит суспільства у фахівцях різного освітнього рівня та професійної спрямованості, потреба в яких обумовлена змінами соціально-економічного становища України. Це, в свою чергу, вимагає ретельного перегляду існуючої системи організації і змісту навчання, яке необхідно

спрямовувати на формування у студентів умінь та навичок практичного вирішення професійних завдань. У зв'язку з цим актуальним стає питання створення відповідних навчальних науково-виробничих комплексів, основна мета яких полягає в забезпеченні безперервної підготовки фахівців на всіх рівнях освіти.

Зміст та обсяги ступеневої підготовки при цьому повинні відповідати професійним вимогам до фахівців певного кваліфікаційного рівня. Програми підготовки різних рівнів освіти повинні містити, крім обов'язкових, широкий перелік напіввибіркових дисциплін і спецкурсів, що дозволить динамічно змінювати зміст навчального процесу у відповідності до існуючих вимог.

Ю.М. Шкреттій вказує, що на відміну від попередньої системи, яка передбачала підготовку фахівців двох рівнів (із середньою спеціальною та з вищою освітою) і не обумовлювала рівнів після закінчення ними певного навчального закладу, нова система має багатоступеневу побудову, яка забезпечує відповідність між рівнем фахівця і профілем майбутньої роботи, на яку він може претендувати.

Нова система кадрового забезпечення галузі "Фізичне виховання і спорт", окрім вирішення завдань підготовки кваліфікованих фахівців для роботи в різних її ланках, мусить вирішувати й завдання підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів. Впровадження освітніх рівнів "спеціаліст" та "Магістр" істотно підвищує ефективність професійного відбору тих, хто має здібності до наукової та науково-педагогічної діяльності в сучасних умовах, і служить підготовчим ступенем на шляху випускників до аспірантури та докторантури. Таким чином, цілком реальною має стати підготовка наукових та науковопедагогічних кадрів не лише з традиційних для цієї галузі напрямків (теорія і методика підготовки у різних видах спорту, загальна теорія фізичного виховання і спорту), а й з таких напрямків, як оздоровча фізична культура, фізична реабілітація, спортивна біологія, олімпійський і професійний спорт.

2. Посилення фундаментальної підготовки фахівців з фізичного виховання [6,15]

Підготовка фахівця вузької спеціалізації можлива лише за умови

засвоєння загальних закономірностей наук, передбачених навчальним планом. Тільки на основі вивчення загальної психології, фізіології, теорії фізичної культури майбутній спеціаліст може на практиці застосувати спеціальні знання з психології, фізіології, свого виду спорту.

3. Гуманізація, гуманітаризація та демократизація системи підготовки вчителів фізичної культури [7,35,61]

Гуманізація, гуманітаризація та демократизація системи фізичного виховання передбачає формування активної життєвої позиції студентів і змісту загальнолюдських цінностей. Тому потрібен новий підхід до роботи зі студентами, який полягає в необхідності врахування інтересів і мотивації молоді щодо занять фізичними вправами, в опорі на їх свідомість, у вмінні ненав'язливо спрямовувати її. З метою розширення й поглиблення гуманізації та демократизації навчального процесу з фізичного виховання у вищому закладі освіти рекомендуються такі напрямки:

- формування духовної сфери особи студента, його свідомості та самостійності, в структурі яких цінності фізичної культури активізувалися б системно, організовано і визначили його позицію щодо ведення здорового способу життя;
- пошук, вивчення та розробка методів розвитку інтересів, мотивації, свідомого ставлення до занять фізичними вправами;
- вивчення й удосконалення існуючих, пошук, апробація та впровадження нових форм навчальної і фізкультурно-масової роботи з урахуванням інтересів студентів;
- утворення нових взаємовідносин між викладачами та студентами з урахуванням демократичних змін у суспільстві, пошук форм педагогічного та методичного співробітництва між ними, взаємозв'язок і проникнення в духовний світогляд один одного;
- переорієнтація процесу фізичного виховання з тренувально-контрольного на навчально-методичний з позитивним переосмисленням виховних та освітніх завдань фізичної культури;

- розвиток і впровадження системи додаткових самостійних занять студентів, озброєння їх уміннями та навичками проведення таких занять, розширення мережі клубів за спортивними уподобаннями;
- передача окремих функцій управління позанавчальними формами спортивно-оздоровчої роботи студентському самоврядуванню, залучення молоді до активної діяльності в галузі фізичного виховання та спорту.

Система гуманітарної освіти майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання і спорту має два взаємозв'язаних рівні ієрархії. Перший рівень забезпечує загальну гуманітарну підготовку, тобто формування у студентів історичної, філософської, політичної, педагогічної, економічної, екологічної, естетичної, правової, мовної культури, культури міжособистісного спілкування; другий - спеціальну гуманітарну підготовку. Вона забезпечує формування у студентів таких знань та навичок, які, маючи за своєю суттю гуманітарний характер, у той же час виступають невід'ємними компонентами їх майбутньої професійної діяльності.

4. Інтеграція наук у системі вищої освіти [11, 68]

У першу чергу потрібне проникнення природничих наук у гуманітарні і навпаки. Це вимагає від сучасного педагога в системі вивчення дисциплін навчального плану використовувати математичні методи обробки й аналізу матеріалу, використання міжпредметних зв'язків.

5. Вдосконалення навчальних планів підготовки фахівців у галузі з фізичного виховання і спорту [12,21,35]

В основу формування сучасних планів рекомендується покласти такі принципи:

- розвиток демократичних засад у плануванні та організації навчально-виховного процесу в педагогічних вищих закладах освіти із врахуванням набутого досвіду та особливостей кожного регіону;
- єдність соціально-морального, загальнокультурного і професійного розвитку особистості майбутнього педагога в умовах широкої гуманітаризації педагогічної освіти;

- взаємозв'язок фундаментальної і практичної підготовки педагогічних кадрів;
- орієнтація на творчу навчальну діяльність студентів, забезпечення диференційованого та індивідуально-творчого підходу до підготовки майбутнього фахівця.

До блоку "Загальнокультурні дисципліни" уже сьогодні введено нові дисципліни: "Історія України" та "Ділова українська мова". Оволодіння курсом "Історії України" пододало насаджуване впродовж віків російсько-центричне бачення минулого нашого народу. Історія України вивчається з позиції пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, урахування особливостей вітчизняної історичної науки в комплексі розвитку світової наукової думки. Як обов'язковий навчальна дисципліна "Ділова українська мова" виконує сьогодні дві важливі дидактичні функції: формує навички грамотного письма, ведення професійної документації; сприяє розвитку мовлення, уміння точно, в логічній послідовності, лаконічно й виразно висловлювати власні міркування, передавати необхідну інформацію, емоційно впливати на аудиторію, підтримувати з нею належний контакт.

6. Розробка психолого-педагогічних основ професійної підготовки вчителів фізичної культури [46]

Сучасна система підготовки фахівців фізичного виховання в умовах вищих закладів освіти передбачає вивчення комплексу психолого-педагогічних дисциплін. Студенти факультетів фізичної культури оволодівають такими дисциплінами, як педагогіка, загальна психологія, вікова та педагогічна психологія, психологія фізичного виховання та спорту, етика і психологія сімейного життя тощо. Перераховані дисципліни покликані формувати відповідні психологічні й педагогічні знання та спрямовувати майбутніх фахівців на застосування отриманих знань у процесі фізичного виховання школярів і спортивного тренування.

7. Розробка методики біологічного забезпечення фахової підготовки вчителів фізичної культури [22,37,54]

Традиційне викладання дисциплін медико-біологічного циклу, коли проходження одних відбувалось послідовно (анатомія, фізіологія; спортивна медицина), інших - паралельно (біохімія, фізіологія), та всі дисципліни вивчались на різних кафедрах, як показав аналіз, не давало бажаних результатів. При завершенні навчання студенти зустрічались з великими труднощами, пов'язаними з недостатнім розумінням закономірностей та взаємозв'язків, а також невмінням використовувати на практиці знання із зазначених дисциплін [65].

Крім того, як показав аналіз навчальних програм, мало місце дублювання при викладанні окремих розділів. Особливо це виявилось при порівнянні змісту програм з фізіології і спортивної медицини, фізіології і біохімії. Усе це знижувало ефективність викладання, не сприяло інтеграції медико-біологічних знань. Такий аналіз привів до необхідності зміни підходу до викладання основних (базових) та прикладних (професійних) дисциплін цього циклу. Їх викладання, з нашої точки зору, слід проводити різними позиціями. Базові дисципліни (загальна анатомія, загальна фізіологія та інші) необхідно викладати послідовно й паралельно. У той же час прикладні частини цих же дисциплін (спортивна морфологія, спортивна фізіологія, біохімія та інші) слід викладати тільки інтегрально, у відповідності до основних положень теорії й потреб практики фізичного виховання та спорту.

Тому в сучасних умовах широко використовують інтеграцію медико-біологічних дисциплін [32], що дозволяє краще застосовувати набуті знання в спортивній і професійній роботі.

8. Удосконалення спортивно-педагогічної підготовки вчителів фізичної культури [63,69]

Одним із вагомих чинників професійного становлення майбутнього вчителя є його спортивна підготовка. У відповідності до діючих навчальних планів на дисципліни цього циклу виділяється найбільший обсяг навчальних годин. Тому не випадково, що зміст спортивних дисциплін цікавив багатьох дослідників, і вже на початку 70-х років з чисто практичного боку він почав набувати професійно-педагогічного спрямування. У залікові вимоги з цих курсів на фа-

культетах фізичної культури включалися теоретичні, методичні й організаційно-педагогічні питання.

Таким чином, курс спортивно-педагогічних дисциплін покликаний розв'язати два пов'язані між собою завдання: перше - особисте спортивне вдосконалення студентів та досягнення високих спортивних результатів; друге - підвищення якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Водночас багаторічний досвід свідчить, що заняття з навчальної практики в курсі спортивно-педагогічних дисциплін не вирішують проблеми формування належних практичних умінь і навичок проведення занять фізичними вправами. Це спонукало до введення спеціального практикуму з методики проведення уроків і позаурочних форм фізичного виховання школярів [28].

9. Перехід від інформативних до проблемних, дослідницьких методів навчання [16,19,33]

Діяльнісна концепція професійної підготовки вчителя дозволяє розглянути навчання студентів під кутом вирішення ними практичних завдань, які постають перед учителем кожного дня. На ефективності та перспективності активних методів навчання наголошувалося неодноразово. Їх зміст полягає в тому, що вони знайомлять студентів не тільки із знайденими рішеннями певних проблем, але й з логікою пошуку цих рішень. Інтенсивно вивчаються можливості побудови і проведення лекцій, семінарів, практичних і лабораторних занять за типом проблемно-дослідницьких.

Під час проблемного викладання матеріалу ставиться проблема, пояснюється гіпотеза, показуються шляхи руху до вирішення проблеми. Для поліпшення ефективності навчального процесу широко впроваджуються схеми, моделі завдань та ситуацій [33,36,43].

Для активізації навчального процесу широко використовують ділові ігри [8]. Ділова грає формою діяльності в умовах, що спрямовані на відтворення змісту майбутньої професійної діяльності. Вона характеризується такими основними ознаками:

- наявність учасників гри, у яких визначена спільна задача - аналіз

обставин і прийняття рішень у відповідності з призначеною для кожного роллю;

- наявність керівника гри, який повинен надавати інформацію про обставини, аналізувати рішення учасників гри і коректувати їх;
- створення певних умов для аналізу обставин і прийняття рішень;
- створення непевних, часто конфліктних ситуацій;
- динамічність зміни ситуації.

Основними компонентами ділової гри є сценарій, ігрові умови і регламент. Як показує практика роботи вищих закладів освіти, ігрова форма навчальної роботи в порівнянні з традиційною технологією навчання має багато переваг.

У порівнянні з навчальною дослідницька робота за своїми творчими завданнями, інтелектуальним змістом вимагає значно більшої пізнавальної активності й самостійності студентів [4, 13]. Разом з тим педагогічна дослідницька робота спирається на навчальний процес і тісно пов'язана з навчанням, що створює умови для їх взаємного вдосконалення й розвитку самостійної пізнавальної діяльності студентів та формування у них пошукових, дослідницьких умінь і навичок. Організація навчально- та науково-дослідної роботи студентів вищих закладів освіти повинна проводитись під кутом зору, по-перше, неперервної освіти, відповідної структури і творчої діяльності фахівців; по-друге, необхідності спрямування розумової діяльності в бік глибокого розуміння студентами суті того, що вивчається, розв'язання навчальних і наукових проблем, підвищення ефективності засвоєння знань і надійності самої організації пізнавальної діяльності студентів на основі прогнозування нової інформації, її передбачення; по-третє, - реального нормування самостійної праці у структурі навчального процесу, озброєння студентів методами пізнавальної діяльності, навичками і вміннями дослідницької роботи.

Як зазначає Б.М.Шиян, альтернативою нормативній моделі педагогічної діяльності, орієнтованої на певну стандартну методику, в наш час повинна

стати дослідницька модель, згідно з якою центральною ланкою роботи вчителя як практично орієнтованого фахівця є сам процес постійної модифікації нормативної програми з урахуванням особливостей окремої дитини або групи дітей, умов та традицій її виконання.

Реалізація дослідницької моделі в педагогічній діяльності вимагає, з одного боку, значного збагачення професійного досвіду молодого вчителя, а з іншого його переорієнтації на всебічне врахування природи дитини. Саме на це й повинна бути спрямована теоретико-методична підготовка вчителя фізичної культури.

10. Удосконалення системи самостійної роботи студентів [21]

У сучасній педагогічній літературі існує багато різноманітних трактувань та класифікацій самостійної роботи. Одні автор и розуміють самостійну роботу як вид навчальної діяльності, в ході якої виконуються індивідуальні, групові або фронтальні завдання під загальним керівництвом викладача. Інші дослідники вважають, що самостійна робота - це дидактичний засіб навчання, форми організації навчальної й пізнавальної діяльності. Основними ознаками самостійної роботи є:

- відсутність допомоги з боку викладача;
- усвідомлення мети самостійної роботи;
- творча переробка отриманої інформації;
- здобуття нових знань.

На думку Т.Г.Овчаренко, самостійна діяльність розглядається як ціле-спрямований процес, який організується для вирішення конкретних навчально-пізнавальних завдань. Самостійна пізнавальна діяльність студентів передбачає пошук нових знань за допомогою самостійно вибраних засобів. Процес активного засвоєння знань відбувається успішно в тому випадку, коли студенти чітко уявляють структуру пізнавальної діяльності, тобто склад та взаємозв'язок її окремих елементів.

Структурними елементами самостійної діяльності, на думку дослідників, є:

- постановка мети діяльності і проблемних завдань;

- визначення об'єкту діяльності;
- вибір засобів пізнавальної діяльності;
- вирішення поставленого завдання;
- перевірка і контроль вирішення завдання.

Важливо не тільки поставити пізнавальне завдання, але й розробити загальний план самостійної діяльності щодо його вирішення. При цьому студентам можуть бути запропоновані вже готова інструкція або план вирішення завдання, зразок його використання, система окремих завдань щодо вирішення головної задачі. Однак можливі й інші підходи, коли планування майбутньої роботи здійснюється студентом разом з викладачем або повністю самостійно за рахунок накопичених знань та практичного досвіду.

11. Формування професійних здібностей учителів фізичної культури [26]

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що підвищення ефективності професійної підготовки залежить від умов формування у майбутніх учителів спеціальних педагогічних здібностей, які зумовлені наявністю системи дидактичних знань, умінь і навичок. наукові праці дають можливість виділити загальні і спеціальні здібності. До загальних здібностей належить система індивідуально-вольових особливостей, яка забезпечує відносну легкість і продуктивність в оволодінні знаннями і в здійсненні різних видів діяльності. Педагогічні здібності визначаються як найбільш істотні частини якостей особистості, що відображають сукупність спеціальних якостей і знань, які реалізуються в навчально-виховному процесі.

12. Індивідуалізація і диференціація фахової підготовки вчителів фізичної культури [44]

Науковими дослідженнями встановлено, що для поліпшення якості підготовки вчителів найголовніше визначити такий зміст освіти та методи його реалізації, які б максимально відповідали індивідуальним можливостям, нахилам та інтересам студентів. На цій основі забезпечується індивідуальний і диференційований підхід до навчання, що створює кожному студентові широкі можливості максимально розвивати свої здібності й успішно опановувати

обрану професію.

13. Поліпшення системи професійної орієнтації та відбору майбутніх учителів фізичної культури [54,69,57]

У теперішній час у системі підготовки вчителів фізичної культури існує ряд суперечностей, які негативно позначаються на їх професійній діяльності. Головне протиріччя на допрофесійному етапі полягає в тому, що, з одного боку, постійно підвищуються вимоги до якості підготовки вчителя у вищих закладах освіти, а з іншого боку, - абітурієнти, які пориваються до вступу на факультет фізичної культури, мають недостатній рівень уявлень про завдання, які вирішує вчитель фізичної культури [57].

Вирішення цієї проблеми у значній мірі залежить від розробки науково обгрунтованих змісту, методів і форм орієнтації на фах учителя фізичної культури і втілення їх у практику фізичного виховання учнів шкіл.

Важливо створити умови для виявлення початкових педагогічних умінь і далі розвинути їх у практичній роботі з фізичного виховання, використовуючи методи педагогічної і психологічної науки. Тому допрофесійна орієнтація учнів школи на фах учителя фізичної культури повинна проводитись у всіх формах організації занять з фізичного виховання й розглядатися як органічна частина всієї системи навчально-виховної роботи в школі.

У структурі загальноосвітньої школи доцільно в межах дисципліни навчального плану для старшокласників "Професійно-прикладна фізична підготовка" організувати класи з поглибленим вивченням спортивно-педагогічного напрямку. Спортивні класи, які організовані в ряді шкіл, зможуть допомогти учням більш свідомо підійти до набуття знань і вмінь, необхідних учителеві фізичної культури. Але для цього необхідно створити спортивно-педагогічні класи, випускники яких змогли б працювати після закінчення школи в гуртках здоров'я, загальної фізичної підготовки, оздоровчого бігу, ритмічної гімнастики та інших, а також тих, хто має пільги при вступі на факультет фізичної культури педагогічного вищого закладу освіти (за результатами випускних іспитів у школі).

14. Формування особистості майбутнього фахівця з фізичного вихован-

ня [17.40,48]

Соціальна значимість педагогічної праці ставить до особистості вчителя особливі вимоги. В узагальненому вигляді необхідні для фахівця з фізичного виховання якості можна подати такими блоками:

- професійні: глибокі знання в галузі своєї професії, педагогіки, психології, методів і засобів навчання;
- особистісні: інтерес до фізичної культури, цілеспрямованість, наполегливість, тактовність;
- моральні: чесність, доброзичливість, вимогливість, справедливість, відповідність;

Надзвичайно важливе значення, як підтверджують наукові дослідження [23], має педагогічний такт учителя. Педагогічний такт визначається як таке вирішення проблемних ситуацій, що складаються в ході навчально-виховного процесу, при якому не виникають небажані протиріччя між учителем та учнем або між учителем та учнівським колективом.

Особливою передумовою фахової підготовки вчителя є виховання культури професійного спілкування [5]. Шляхами вдосконалення культури професійного спілкування можуть виступати:

- оволодіння основами культури професійного спілкування на всіх рівнях навчально-виховного процесу у відповідності до соціального замовлення держави - формування особистості;
- постійні й цілеспрямовані взаємовідносини з учнями, батьками, вчителями.

Як показують дослідження М.В.Кричфалушого, з особистісними якостями тісно пов'язана професійна майстерність учителя фізичної культури. Учитель фізичної культури, який має високий рівень педагогічної майстерності, не тільки допомагає учням свідомо й творчо оволодівати конкретними руховими навичками на уроках фізичної культури і тренувальних заняттях, але й тактовно впливає на їхні думки, почуття, вчинки, дії. Крім того, у процесі спостереження за діяльністю вчителя було встановлено, що його педагогічна майс-

терність залежить не тільки від психологічних знань, умінь, навичок, а й від його загальної культури.

15. Використання національних традицій у процесі підготовки вчителя фізичної культури [76,14]

Згідно з науковими дослідженнями зміст навчального процесу повинен обов'язково враховувати національні традиції та звичаї. Аналіз навчальних планів і програм підготовки вчителів фізичної культури показує, що впровадження етнокультурних компонентів у зміст освіти проводиться двома шляхами.

Перший шлях полягає в тому, що у вищих закладах освіти вводяться нові навчальні дисципліни, спецкурси і семінари, у яких висвітлюються окремі елементи фізичного виховання. Другий підхід пропонує введення національних традицій фізичного виховання у зміст основних навчальних курсів (історія фізичної культури, теорія і методика фізичного виховання, валеологія, педагогіка тощо).

16. Розробка технології неперервної педагогічної освіти [27]

Термін "неперервність" вказує на цілісність системи, яка складається з окремих елементів. У принципі неперервності відображено головний орієнтир удосконалення системи освіти-досягнення цілісності освітнього процесу, інтегрованості всіх її етапів та ступенів.

Неперервна педагогічна освіта об'єктивно обумовлена потребами суспільства у формуванні розумово й фізично досконалої особистості, процесами гуманізації та демократизації навчання, орієнтацією на індивідуальність майбутнього фахівця.

У галузі підготовки вчителів фізичної культури дуже важливо розробити концепцію неперервної педагогічної освіти на трьох рівнях: допрофесійному, базовому професійному і професійного вдосконалення [70].

На етапі допрофесійної підготовки необхідно обґрунтувати критерії визначення педагогічних здібностей до фізкультурно-спортивної діяльності та способи їх діагностування, вдосконалити форми, зміст і методи

профорієнтації та попередньої професійної підготовки.

Базовий професійний етап полягає в тому, щоб інтегрувати дисципліни, що вивчаються, та застосовувати в навчальному процесі міжпредметні завдання й професійні ситуації, що дасть можливість розвивати у студентів педагогічне мислення і творчість. Необхідно також розробити чіткі критерії оцінки рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури.

Основні завдання на етапі професійного вдосконалення полягають у чіткому виконанні змісту навчальних програм і планів, впровадженні активних форм та методів підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури.

Головною умовою становлення та розвитку неперервної педагогічної освіти є її цілісність, взаємозв'язок та логічний перехід від одного етапу навчання до іншого [10, 12]. Сучасні програми вищих закладів освіти, методичні посібники й технологія викладання повинні в центр навчально-виховного процесу поставити особистість студента, його інтереси та реальні навчальні можливості.

17. Впровадження технічних засобів навчання і комп'ютерної техніки в навчальний процес інститутів і факультетів фізичної культури [62,67,68]

Забезпечення належних умов підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту передбачає застосування технічних засобів навчання. Відповідно до мети навчання й виховання можна виділити:

- технічні засоби для управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів;
- технічні засоби для формування і вдосконалення рухових умінь і навиків, виховання фізичних якостей.

Кіно-, відеопосібники можуть допомогти викладачам ввести в заняття документальні матеріали, що розкривають історію певного виду спорту, особливості професійної діяльності, методику проведення уроків тощо. За допомогою технічних засобів навчання можна подати еталон рухової дії, зіставити різні способи досягнення спортивного результату, виділити окремі елементи

вправи, зафіксувати помилки.

Могутнім і ефективним засобом підвищення продуктивності праці є персональний комп'ютер. Використання комп'ютерів фахівцями у сфері фізичного виховання та спорту сприяє інтелектуалізації їх діяльності та зростанню професіоналізму [8, 9, 12]. Підготовка майбутніх педагогів передбачає оволодіння сучасними інформаційними технологіями, практичними навичками роботи на персональних комп'ютерах та вміннями використовувати цей інструмент у своїй майбутній професії.

18. Удосконалення системи контролю навчального процесу підготовки вчителів фізичної культури [6, 8]

Контроль - це сукупність дій, які дозволяють виявити якісні та кількісні характеристики результатів навчання. Педагогічний контроль у вищому закладі освіти є складовою частиною навчального процесу, засіб налагодження прямого і зворотного зв'язку викладача і студента. Систему контролю утворюють екзамени, заліки, опитування, контрольні роботи, колоквиуми, реферати, семінари, лабораторні роботи, звіти. Вибір форм контролю залежить від мети, змісту, методів, часу й місця занять.

Теорія фізичного виховання озброює майбутнього спортивного педагога знаннями про мету, завдання, засоби, національні традиції, основні умови функціонування системи фізичного виховання та принципи її побудови; розкриває сутність і закономірності навчання рухових дій і розвитку фізичних якостей. Зрештою, теорія формує вчителя на методологічному й теоретичному рівнях.

Методика фізичного виховання забезпечує становлення майбутнього вчителя як методиста. Вона націлює його на сучасні підходи до планування й організації фізичного виховання; глибоко аналізує його форми, методи, особливості занять з учнями різного віку, рівня підготовленості та стану здоров'я; спрямовує діяльність учителя на підготовку учнів до самовдосконалення, дотримання здорового способу життя; на співпрацю з родинами учнів і всім їх оточенням, причетним до фізичного й духовного здоров'я.

Формування вчителя на технологічному рівні забезпечується на основі впровадження науково обгрунтованих і взаємопов'язаних спортивно-педагогічних дисциплін, спеціальних курсів та семінарів. Отже, теоретико-методична підготовка розглядається нами на основі взаємодії різних дисциплін навчального плану, що забезпечує інтегративне об'єднання професійно значущих знань, умінь і навичок та виявляється в готовності до здійснення такої професійної діяльності, яка б відповідала вимогам гуманізації школи, забезпечувала б умови для розвитку кожної дитини.

Для поєднання теоретичних знань з практикою професійної діяльності пропонується дотримання наступних умов [9]:

- соціальних (насамперед, соціального спрямування діяльності вчителя, чіткого усвідомлення своїх функцій щодо підготовки учнів до життя);
- морально-психологічних (формування в педагогів-практиків потреби в освоєнні нового, розвитку творчої ініціативи, розумного поєднання вимогливості з заохоченням);
- науково-теоретичних (поєднання у практиків-новаторів теоретичних ідей наукових працівників з конкретними рекомендаціями, які вони пропонують школі, співдружності вчених і практиків);
- науково-методичних (забезпечення матеріалами інструктивно-методичного характеру, відповідності науково-педагогічних рекомендацій можливостям учителя) ;
- правових (суворого дотримання нормативних документів, які регулюють діяльність навчально-виховних закладів і їх співробітників).

Я.Бельський, Е.Вільчковський - розробили праксеологічну модель учителя фізичної культури, яка включає результативність праці, фахову підготовленість, організацію педагогічної діяльності, педагогічні вміння, чинники, що обумовлюють ефективність педагогічної праці, стиль взаємовідносин з учнями, матеріальні та соціальні умови праці, суспільну діяльність та особисті інтереси.

Таким чином, у сучасних умовах простежується тенденція комплексних

наукових досліджень підготовки вчителя фізичної культури. Особливо актуальними є дослідження готовності вчителів фізичної культури до професійної діяльності як комплексного, інтегративного стану, що тісно поєднує теоретичну і практичну підготовку фахівців.

1.3. Складові компоненти професійної готовності вчителя фізичної культури

У сучасній психолого-педагогічній літературі підготовка вчителів фізичної культури розглядається як цілісна система формування загальнопедагогічних та спеціальних знань, умінь і навичок. Педагогічна система професійної підготовки студентів факультетів фізичної культури спирається на психолого-педагогічні закономірності формування функціональних систем психічної діяльності людини, результатом якої є доцільна її поведінка, що спрямована на задоволення потреб у педагогічній діяльності. У зв'язку з цим студенти повинні взаємодіяти з зовнішніми умовами навчання, щоб досягти результату поведінки, постійно порівнюючи отриманий результат з його аферентною моделлю в акцепторі результату дії, корегуючи на базі цього свої дії при виконанні завдань із розвитку педагогічних здібностей .

На думку А.Й.Капської - готовність до професійної діяльності - це стійка характеристика особистості, яка проявляється і формується в процесі діяльності і входить до неї як складова частина.

Фахова підготовка проявляється в таких складових компонентах:

а) різноманітних видах діяльності, де тісно переплітаються загальнопедагогічні та спеціальні чинники;

б) змісті навчання, де у взаємозв'язку представлені психолого-педагогічні, методичні та спеціальні знання, вміння і навички;

в) методичному оснащенні, що забезпечує набуття загальнометодичних знань, умінь і озброює спеціальними методиками, покликаними підготувати майбутнього вчителя до проведення різноманітних позакласних форм роботи;

г) практичній озброєності вчителя, здатного застосовувати отримані знання і вміння не лише на уроках, але й у різних видах виховної та просвітницької діяльності.

Реалізуючи систему диференційованої підготовки студентів до організації позаурочної виховної роботи з школярами, було визначено три рівні готовності. До високого рівня готовності (31,1 %) належать студенти зі сформованими знаннями та вміннями організовувати позаурочну виховну роботу з школярами на творчому рівні. Достатній рівень готовності (40,2%) характеризує студентів, які мають добрі знання та вміння організовувати й проводити позаурочну роботу на частковопошуковому рівні. Недостатній рівень готовності (26,7%) мають студенти, знання й уміння проводити позаурочну роботу яких знаходяться на репродуктивному рівні.

Розглядаючи рівні професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури, А.В.Цьось виділив три групи студентів. Першу групу (22,52%) склали студенти з високим рівнем сформованості педагогічних умінь, високою успішністю в навчанні (середній бал успішності в навчанні за 6 семестрів становить 4,45 бала), достатньою спортивно-технічною й методичною підготовкою з видів спорту шкільної програми. Їх відрізняє широкий розумовий кругозір, активна участь у громадській роботі факультету, прояв самостійності в період педагогічної практики. Під час проведення уроків фізичної культури їх характеризує прагнення до творчості. Усі студенти цієї групи отримали відмінні оцінки з педагогічної практики.

Другу групу (45,05%) налічували студенти з середнім рівнем сформованості педагогічних умінь. У складі цієї групи опинилися студенти з високими спортивними показниками, члени збірних команд інституту. У таких студентів якісний показник успішності невисокий (середній бал 4,02). При складанні документації великої активності вони не проявляють. Уроки з використанням матеріалу своєї спортивної спеціалізації проводять на високому рівні, але відчують труднощі під час застосування фізичних вправ з інших видів спорту. Конспекти пишуть, в основному, коротко. Найбільше їм подобається проводити

секційну роботу. Їх ставлення й активність під час педагогічної практики у великій мірі залежать від спортивних перспектив і планів.

У третій, "слабкій", групі (32,43%) опинилися студенти з низьким рівнем вираженості педагогічних умінь, що мають посередню успішність (середній бал дорівнює 3,65) та недостатню фізичну підготовку. Під час складання навчальної документації самостійності не проявляють. Уроки проводять шаблонно, не вникаючи в сутність учительської діяльності. Ініціативи й активності практично не проявляють.

Професор А.Й.Капська - вивчала особливості формування готовності студентів до професійної творчості. На її думку, функціональна структура готовності до професійної творчості включає ціннісно-мотиваційні, когнітивні, операційно-діяльнісні компоненти, які забезпечують оптимальне функціонування студентів в умовах навчального процесу вищого закладу освіти і включення їх у педагогічну діяльність.

Готовність до творчої педагогічної діяльності передбачає наявність стосунків і формування таких якостей особистості, які забезпечують майбутньому педагогові можливість усвідомлено і компетентно здійснювати професійну діяльність. Сутність готовності студента до педагогічної творчості визначається суперечностями, які є як у самій педагогіці, так і у внутрішньому світі студента.

Готовність до професійної творчості проявляється на соціальному, теоретико-методологічному, психологічному, практико-діяльнісному рівнях.

Соціальний рівень готовності до педагогічної творчості включає усвідомлення студентом себе як суб'єкта педагогічної діяльності, здатного до соціального творення особистості з дитини, стимулювання її природних сил, задатків, здібностей, усвідомлення значення педагогічної діяльності для соціально-економічного процесу суспільства; розуміння значення власної діяльності для прогресивного розвитку особистості школяра; реальне уявлення суперечностей труднощів педагогічної діяльності.

Теоретично-методологічний рівень готовності включає наявність особис-

тісного знання про багатогранність і багаторівневість генезису людини, здатність бути носієм загальнокультурних і професійних цінностей у життєдіяльності учнів, суб'єктивно позиції та орієнтації на сучасний рівень педагогічної науки, передові технології виховання й розвитку особистості.

Психологічний рівень готовності проявляється у потребі входження у внутрішній світ особистості, ідентифікації себе з іншими; в емоційних переживаннях, пов'язаних з оцінками наслідків своєї праці; в потребі випускника педагогічного вищого закладу освіти в самореалізації педагогічної діяльності; у наявності передумов для самовдосконалення.

Практично-діяльнісний рівень готовності проявляється в наявності концептуальної позиції педагогічної діяльності, у здатності виявляти протиріччя й вирішувати їх; у визначенні цілей, вивченні завдань розвитку конкретної особистості, розробці програми такого розвитку; у наявності вміння діагностувати, прогнозувати розвиток особистості в соціумі, відбирати відповідні методи й засоби; у потребі й здатності до безперервної самоосвіти й самовдосконалення.

Професійна готовність учителя фізичної культури характеризується досить складним змістом та структурою і включає психологічну, науково-теоретичну, практичну, психофізичну й фізичну готовність [23].

Психологічна готовність розкриває мотиваційно-ціннісне ставлення студентів до праці вчителя. Зміст процесу формування мотиваційно-ціннісного відношення пов'язаний з перетворенням суспільно значимих цілей педагогічної діяльності в особистісно значимі. Це залежить від рівня основних потреб, інтересів, ідеалів, мотивів.

Науковими дослідженнями [6, 19, 34] доведено, що чим раніше виникають професійні мотиви, тим успішніше відбувається професійне самовизначення та становлення особистості. Психологічна готовність до вибору професії цього профілю в школярів-абітурієнтів значною мірою мотивується соціально-економічними можливостями батьків, школи, регіону проживання, рівнем та ефективністю викладання навчальних дисциплін у школі, а також деякими іншими факторами [56].

У фізкультурних вищих закладах освіти специфіка фаху призводить до того, що 100% абітурієнтів пов'язані зі спортом і мають: 62%- розряд майстрів та кандидатів у майстри спорту; 38% - перший дорослий та інші розряди. Основними мотивами, що визначили професійний вибір таких абітурієнтів, виявились, інтерес до спорту, бажання стати кваліфікованим фахівцем і отримати глибокі знання з цієї галузі.

Серед інших факторів, що значно впливають на професійне визначення вступників, названо пораду тренера (55%), тоді як вплив думки батьків та родичів виявлено тільки у 15% абітурієнтів.

Зміст основного мотиву (бажання стати кваліфікованим фахівцем і отримати глибокі знання) продовжує визначати спрямованість мотивації студентів під час навчання в перші два роки. Найбільшу вагу в зазначені строки має мотивація, що безпосередньо пов'язана з процесом навчання як основної діяльності в цей період професійного визначення. Наступне місце посідає прагматична мотивація, і на останньому місці студентами (особливо 1 курсу) названа, як значима, мотивація схвалення. На жаль, останнім часом у частини випускників знижується інтерес до професії вчителя. окремі молоді вчителі на початку професійної діяльності мають труднощі з адміністрацією навчальних закладів.

Для подолання цих небажаних явищ необхідно зміцнювати психологічну впевненість студентів у готовності до роботи в школі. Вона забезпечується шляхом озброєння їх знаннями, вміннями й навичками майбутньої професії. Впевненість у готовності посилюється після добре організованої педагогічної практики, проведення різноманітних спортивно-масових і оздоровчих заходів. Психологічна впевненість зміцнюється й постійним спілкуванням з учителями шкіл, викладачами, іншими працівниками освіти. Цінні в цьому плані також зустрічі студентів з керівниками педагогічних вищих закладів освіти.

Науково-теоретична готовність характеризується наявністю певного обсягу соціально-гуманітарних, психолого-педагогічних, медико-біологічних і спеціальних знань. Знання виступають і передумовою, і засобом, і результатом

творчості. Одним з найважливіших показників оволодіння професійними знаннями є розуміння студентами сутності професійних понять [34]. Тому дуже важливо сформувавши у студентів ґрунтовне розуміння основних базових понять, навчити їх виділяти найбільш загальні і в той же час суттєві ознаки цих понять.

Єдність психологічної, педагогічної й медико-біологічної підготовки може реалізовуватися в процесі тісних взаємозв'язків загальнодидактичних і окремих методик, в основі яких повинно лежати знання зі спеціальних дисциплін. Спеціальні знання служать своєрідним прикладним "виходом" загальної теоретичної підготовки вчителя.

Дослідження [8, 13] свідчать, що повністю використовують знання, отримані у вищому закладі освіти, 12% учителів; 90-60% від усіх знань використовують 32% респондентів; 60-30% використовують 23% педагогів; менше 30% використовують 13 % опитаних.

Знання вчителя звернені, з одного боку, до науки, предмет якої викладає вчитель, з іншої - до учнів, які набувають їх. Важливою особливістю професійних знань є їх комплексність, що вимагає здатності вчителя синтезувати різні науки. Основою такого синтезу є вирішення педагогічних завдань, аналіз педагогічних ситуацій [26].

Практична готовність пов'язана з наявністю у майбутніх учителів сформованих професійних умінь і навичок. Зміст професійних умінь вчителя фізичної культури складається зі специфічних рухових та власне педагогічних [60]. До перших відносяться, як мінімум, володіння технікою фізичних вправ шкільної програми. Власне педагогічні вміння синтезують теоретичні знання й практичні дії, володіння прийомами навчання й виховання.

Майбутні вчителі фізичної культури володіють належним запасом знань, який дає можливість розробляти комплекси вправ для розвитку фізичних якостей. Випускники вважають, що вони в повній мірі володіють знаннями щодо перевірки й оцінки навчального матеріалу, а також уміють підсумувати результати уроку. Не викликає труднощів у майбутніх учителів аналіз педагогічного

досвіду інших учителів, індивідуального підходу до учнів [18].

Характеризуючи свої організаторські здібності, випускники інститутів та факультетів фізичної культури відзначають, що ними отримані найкращі знання з питань організації учнів на уроці та раціонального їх розташування, спортивно-масової роботи.

При оцінці своїх комунікативних навиків майбутні фахівці з фізичного виховання вважають, що вони навчилися вільно контактувати з дітьми, але погано знають, як уникати конфліктних ситуацій з ними, як проводити бесіди з батьками.

Навчальний процес у вищому навчальному закладі освіти повинен спрямовуватися на розвиток необхідних особистих і професійних якостей. Низький рівень деяких організаційно-гностичних показників, які пов'язані з самостійним вирішенням завдань, свідчить про те, що засвоєння знань з основ наук не вирішує поставлених перед вищою школою завдань. Для цього потрібно формувати професійне мислення майбутнього педагога [21].

Фізична готовність визначається відповідністю стану здоров'я й фізичного розвитку вимогам педагогічної діяльності. Для вчителя фізичної культури рівень фізичної підготовленості є одним з важливих факторів педагогічної майстерності. Наукові дослідження [33] показують, що в молодих учителів спостерігається тісний взаємозв'язок між фізичною підготовленістю і володінням руховими вміннями і навичками. За допомогою фізичних вправ учитель передає знання, навчає руховим діям учнів. Таким чином, професійна готовність учителя фізичної культури - це складний стан особистості, який обумовлюється комплексом психолого-педагогічних і соціальних факторів.

Висновки до 1-го розділу

1. На основі аналізу літературних джерел встановлено, що готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності характеризується інтегративним станом особистості, що вміщує в собі оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його ставлення до діяльності.

2. Дослідження професійної готовності майбутніх фахівців, як показує аналіз методичної літератури, ведуться за такими напрямками:

- історичні та загальнопедагогічні аспекти становлення й розвитку професійної готовності;
- формування готовності майбутніх фахівців до різних сторін професійної діяльності: позаурочної роботи, професійної творчості, індивідуалізації навчання, виховної та спортивно-педагогічної робіт;
- формування окремих компонентів теоретичної, практичної, фізичної професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури.

3. У сучасній психолого-педагогічній літературі практично відсутні дослідження формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури як цілісного, інтегративного стану; недостатньо розроблені принципи, етапи, засоби та методи її формування у вищому закладі освіти.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Для вирішення сформульованих задач застосовувались такі методи досліджень:

- теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел;
- педагогічні спостереження та опитування;
- анкетування;
- метод експертних оцінок;
- метод самооцінок;
- педагогічний експеримент;
- методи математичної статистики.

Теоретичний аналіз і узагальнення науково-літературних джерел.

З метою вирішення задачі трансформації наукових фактів стосовно специфіки дослідження, уточнення понятійного апарату нами проаналізовано 82 літературних джерела. Розкрито зміст основних понять: готовність, психологічна готовність, професійна готовність. Визначено предмет, задачі, концептуальні положення і основні напрямки формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Вивчення літературних джерел дало можливість теоретично обґрунтувати зміст педагогічної діяльності вчителя фізичної культури, створити основу для подальших досліджень.

Педагогічні спостереження. Під час вивчення змісту педагогічної діяльності вчителя фізичної культури в школі широко використовувався метод педагогічного спостереження, під час якого фіксувалися основні види його професійної діяльності. З метою підвищення надійності і якості спостереження ми дотримувалися обов'язкових правил:

- 1) систематичності й багаторазовості спостереження за навчальною діяльністю, поведінкою, активністю учнів і вчителів у різний час і в різних

- ситуаціях;
- 2) Проведення спостереження кількома дослідниками;
 - 3) реєстрації не окремого факту, а дії або реакції студента на фоні загальної ситуації;
 - 4) фактологічного запису всієї ситуації.

Спостереження за уроками фізичної культури дозволили провести детальний аналіз праці вчителя і згрупувати основні професійні дії за спрямованістю.

Опитування. Метод стандартизованого опитування застосовувався для отримання інформації про ступінь відповідності молодих учителів фізичної культури об'єктивним вимогам практики й пошуку можливих шляхів удосконалення їх професійної підготовки.

При цьому ми керувалися спеціально розробленим планом бесіди, хоча послідовність наших запитань могла змінюватися в залежності від ситуації. У більшості випадків респонденти були завчасно ознайомлені з темою майбутньої бесіди і могли вибрати найбільш зручний для них час.

Метод анкетування застосовувався для визначення вагомості складових елементів педагогічної діяльності вчителя фізичної культури. В анкетуванні взяли участь 28 учителів фізичної культури Сумської області з різним стажем педагогічної діяльності, які проходили підвищення кваліфікації в Обласному інституті педагогічної післядипломної освіти. Зміст анкети включав перелік різних видів діяльності вчителя фізичної культури. Респондентам потрібно було здійснити їхній рейтинг. Анкетування проводилося з учителями фізичної культури під час їхнього навчання на факультеті підвищення кваліфікації.

Для визначення мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності була розроблена ще одна анкета. Питання характеризували мотиви навчальної і спортивної діяльності студентів, організаційно-методичні фактори, що впливають на якість навчання, професійні наміри тощо. Всього в анкетуванні взяли участь 66 студентів Сумського

державного педагогічного університету (СумДПУ імені А. С. Макаренка).

Метод експертних оцінок. Для визначення рівня професійної готовності молодих учителів фізичної культури до виконання основних професійних дій використовувався метод експертних оцінок. Незалежні характеристики молодих фахівців давали вчителі-методисти. Оцінювання проводилося за спеціально розробленими критеріями.

Крім того, проводилася експертна оцінка професійної готовності студентів III курсу. Експертами виступали викладачі інституту фізичної культури (4) та провідні фахівці Обласного інституту педагогічної післядипломної освіти (2). У процесі складання експертної комісії враховувались їх компетентність, зацікавленість та об'єктивність. Експертам було запропоновано оцінити рівень професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури.

Аналіз і оцінка діяльності студентів здійснювалися за єдиними критеріями і за єдиною схемою, що дало можливість порівнювати одержані експертами результати. У процесі роботи експерти використовували п'ятибальну систему оцінювання.

Метод самооцінки. З метою виявлення, наскільки адекватно оцінюють молоді фахівці і студенти свою професійну готовність, застосовувався метод самооцінки. Аналіз даних проводився за тими ж показниками, що й експертна оцінка, виходячи з 5-бальної шкали оцінок. Таким шляхом було одержано самооцінку рівня підготовленості 28 фахівців та 66 студентів.

Педагогічний експеримент.

Педагогічний експеримент проводився протягом 2020 - 2021 років і складався з двох частин: констатуючої і формуючої. У процесі констатуючого експерименту була розроблена модель діяльності вчителя фізичної культури, визначено рівень професійної готовності студентів, мотиви навчальної діяльності, методика формування професійної готовності, що включає три етапи організації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Методика формування професійної готовності передбачала використання активних методів навчання, проведення ділових та рольових ігор, тестових

завдань, розв'язання професійних ситуацій, виконання самостійних творчих завдань.

Метод математичної статистики.

Методи математичної статистики застосовувалися для обробки результатів анкетного опитування, експертних оцінок і самооцінок рівня професійної готовності у визначенні вірогідності різниці результатів після формуючого експерименту в контрольних та експериментальних групах. Результати експерименту обраховувалися за допомогою традиційних методів математичної статистики. Вираховувалися середнє арифметичне величин - \bar{X} , середнє квадратичне відхилення - S , помилка середнього арифметичного - $S\bar{X}$ - 3 метою визначення тісноти (сили) кореляційного зв'язку між показниками професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури використовувався метод рангової кореляції (r_s) Спірмена.

Вірогідність різниці результатів в контрольних та експериментальних групах визначалася за таблицею ймовірності Стюдента. Вважалося, що чим більше P , тим менша суттєва різниця, отже, менша вірогідність різниці.

2.2. Організація дослідження

З метою забезпечення можливості спостереження за діяльністю фахівців різної кваліфікації та перевірки робочої гіпотези всю сукупність учителів фізичної культури попередньо розбивали на порівняно однорідні групи. Враховуючи те, що кваліфікаційний склад учительських кадрів визначався, у великій мірі, наявністю стажу, ми в кожній школі отримували інформацію про загальну кількість штатних учителів фізичної культури, кількість учителів із стажем більше 10 років, 7-10 років, 5-6 років, 3-4 роки і молодих фахівців (1-2 роки) (табл.2.1).

Для зручності молодих фахівців було названо першою групою, учителів із стажем роботи 3-4 роки - другою групою, 5-6 років - третьою 7-10 років четвертою і більше 10 років - п'ятою групою.

Основні групи вчителів фізичної культури, які взяли участь у дослідженні

Групи вчителів	Вік, роки ($x \pm s$)	Стаж роботи у школі, роки ($x \pm s$)
Учителі зі стажем 3-4 роки n = 12	26,2 \pm 1,8	2,8 \pm 1,8
Учителі зі стажем 5-6 років, n = 10	28,2 \pm 2,9	3,5 \pm 2,9
Учителі зі стажем 7-10 років, n = 6	31,5 \pm 3,1	6,7 \pm 3,1

Процедура дослідження передбачала такі стадії:

- розробку програми дослідження (постановку проблеми, задач, визначення об'єкта й предмета дослідження, уточнення понятійного апарату); визначення емпіричних об'єктів дослідження (вибірку);
- збір необхідної інформації за станом проблеми дослідження (констатуючий експеримент);
- розробку методики формування професійної готовності;
- формуючий експеримент;
- кількісну та якісну обробку результатів;
- написання роботи.

За часом проведення все дослідження можна розділити на три етапи, кожен із яких був спрямований на вирішення визначених завдань (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Схема організації етапів дослідження

Етапи	Мета етапу дослідження	Метод и дослідження	Кількість учасників дослідження
I	Обґрунтування проблеми й розробка методики дослідження	Теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел, педагогічні спостереження	–
II	Визначення моделі професійної діяльності вчителя фізичної культури та рівня його професійної готовності	Опитування, педагогічне спостереження, анкетування, експертні оцінки, самооцінки, математична статистика	28
III	Розробка методики формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури	Педагогічні спостереження, теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел, опитування	66

На першому етапі (вересень – грудень 2020р.) аналізувалася психолого-педагогічна література за проблемою дослідження. Узагальнювався передовий педагогічний досвід роботи вчителів фізичної культури, виявлялися проблеми і труднощі студентів у процесі вивчення навчальних дисциплін та під час проходження педагогічної практики.

Аналіз літературних джерел за проблемою дослідження дозволив визначити мету, гіпотезу й основні задачі дослідження. Було розроблено методичний апарат, методику збору первинної інформації та схему дослідження.

На другому етапі дослідження (грудень 2020р. – березень 2021р.) особлива увага приділялася виявленню основних видів педагогічної діяльності вчителя фізичної культури в школі та визначенню їх конкретного змісту. Була

сформована репрезентативна вибірка штатних учителів фізичної культури шкіл Сумської області та здійснено збір масової інформації. У результаті було визначено значимість і послідовність практичного виконання основних видів робіт учителя фізичної культури. На цьому етапі дослідження була сформована модель педагогічної діяльності вчителя фізичної культури та визначено комплексну оцінку якості професійної готовності 28 фахівців, що працюють у школах, і 66 студентів III курсу Інституту фізичної культури Сум ДПУ. Для аналізу матеріалів другого етапу широко використовувалися анкетування, опитування, експертне оцінювання, самооцінка, педагогічне спостереження, методи математичної статистики.

Третій етап дослідження (березень – червень 2021р.) передбачав розробку методики формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Було визначено принципи, основні етапи, засоби й методи формування професійної готовності студентів, та підведено підсумки дослідження. Експеримент проводився зі студентами III курсу Інституту фізичної культури СумДПУ, з яких 931 і 933 групи студентів були експериментальними, а 930 і 934 – контрольними. В експериментальній групі у процесі вивчення навчальних дисциплін використовувалася розроблена нами методика формування професійної готовності. Заняття зі студентами контрольної групи проводилися за традиційною методикою навчання. Умови проведення занять для груп, що досліджувались, були однакові. Ефективність запропонованої методики формування професійної готовності визначалася шляхом порівняння сформованості основних компонентів професійної готовності студентів контрольних та експериментальних груп.

РОЗДІЛ 3

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Модель професійної діяльності вчителя фізичної культури

Професійна спрямованість навчально-виховного процесу в інститутах та на факультетах фізичної культури на сучасному етапі очевидно є необхідність розробити модель діяльності вчителя фізичної культури, без якої важко визначати й прогнозувати результат навчального процесу у вищих закладах освіти. Таким чином, мова йде, перш за все, про проектування системи вимагає, щоб кожна навчальна дисципліна цілеспрямовано впливала на формування особистісних і професійно значущих якостей майбутніх фахівців. Водночас важко визначити, яким способом діяльності слід навчати майбутніх учителів, які компоненти творчої діяльності в них необхідно розвивати і вдосконалювати.

Виходячи з цього, процес моделювання становить собою, по-перше, побудову моделі, що відтворює особливості структури, поведінки, а також інші властивості оригіналу, і, по-друге, її подальше експериментальне або теоретичне дослідження. Приблизно з кінця 60-х років стало відомо, що навчальні плани й програми повинні орієнтуватися на певну цілісну модель, яка отримала назву моделі фахівця.

Як вважає О.В. Бріжаний - оптимальна модель сучасного вчителя - це система необхідних, взаємопов'язаних компонентів, яка складається з :

1. компетентності вчителя;
 2. педагогічної майстерності;
 3. варіативності та творчості;
 4. етичної культури;
 5. віданості своїй справі;
 6. оволодіння вчителем системою педагогічної антропології;
 7. використання вчителем інформаційно - комунікативних технологій (ІКТ);
- саме використання інформаційно - комунікативних технологій на думку

автора – це базова складова діяльності вчителя в періоді реформування освіти України та її інтеграції до Європейської системи навчання.

Отже вважаємо, новітність наших досліджень повинна обґрунтовуватись на використанні вчителем фізичної культури у педагогічній діяльності засобів ІКТ та залучення до цього не тільки власного надбання, а й самих вихованців, які мають певні мотиви до оволодіння комп'ютерними технологіями навчання.

Розглядаючи психолого-педагогічні аспекти побудови моделі фахівця, В.В.Анісімов - відзначає, що завдання полягає в тому, щоб виявити й описати всі можливі принципи систематизації знань стосовно тої чи іншої сфери професійної діяльності. У той же час досвід, що пов'язаний з розробкою принципів її побудови, свідчить: мета й завдання вищої школи не обмежуються вимогами лише сформувати фахівця, який би успішно функціонував на тому чи іншому робочому місці: вони значно ширші і включають формування різнобічно розвиненої особистості, яка б володіла передовим світоглядом, високою культурою мислення, високою моральністю, здатністю включатися в перманентний процес суспільних і професійних перебудов. У зв'язку з цим, на нашу думку, визначення функцій педагога повинно набути більш широкого розмаху, ніж орієнтація на вузьку професійну спеціалізацію. При цьому слід оптимально співвіднести навчальні предмети, які формують світогляд, культуру мислення й поведінки; навчальні дисципліни, які забезпечують загальнотеоретичну підготовку з даного фаху та навчальними предметами, що формують високу майстерність у межах профілювання й вузької спеціалізації. Це дозволить випускнику успішно орієнтуватися на знання, які постійно поновлюються.

Іншими словами, при визначенні знань, умінь і навичок необхідно виходити не лише зі змісту спеціальності, але й з факту готовності до значно ширшої діяльності, яка містить у собі світоглядні, суспільно-політичні, управлінські, організаційні, правові, економічні, освітньо-виховні, науково-дослідницькі аспекти. Необхідно визначити й ті види діяльності, які виконуються особистістю у відповідності з виробничо-практичною, організаційно-управлінською,

науково-дослідницькою й педагогічною діяльністю, а потім уже перейти до диференціації професійних дій усередині тої чи іншої її сфери. Опис основних видів професійної діяльності повинен здійснюватися у відповідності з нормами діяльності в умовах педагогічного вищого закладу освіти. Наступний крок вимагає опису дій у відповідності з обсягом роботи в малочисельних групах. І на завершення слід дати опис дій випускника, який задіяний у різних системах суспільно-політичних, професійних, культурних та інших форм діяльності.

Одна з важливих проблем у розробці моделі фахівця, яка вимагає пильної уваги, - це відбір і систематизація знань в умовах вищого закладу освіти.

Для вдосконалення навчально-виховного процесу необхідне детальне дослідження структур і діяльності у кожній сфері, що вивчається, опис принципів і закономірностей побудови навчальних дисциплін, що забезпечують професійну підготовку педагогів на рівні сучасних вимог.

У створенні моделі педагога вчені [7, 45, 54] виділяють п'ять етапів: вибір об'єкта дослідження; актуалізацію набутих знань про оригінали; обґрунтування необхідності застосування методу моделювання; визначення існуючих змінних і постулатів; вибір моделі, яка б найбільше піддавалася вивченню. При цьому слід постійно мати на увазі, що при моделюванні педагогічної діяльності з великої кількості змінних потрібно орієнтуватися лише на ті, що дозволяють не тільки будувати гіпотетичні припущення щодо можливих залежностей, але й перевіряти їх у дослідженні.

Розмірковуючи про методологію використання моделі як вихідного моменту в роботі вищого закладу освіти, важливо відмітити, що вона сама по собі не має конкретних способів і шляхів досягнення визначених цілей. Дуже важливо, щоб випускники інститутів та університетів відповідали всім вимогам, що ставляться до них практикою. Для вирішення цієї проблеми необхідно побудувати прогностичну модель діяльності фахівця (еталон-зразок), що дозволить вирішити питання ефективної професійної підготовки педагогічних кадрів.

Модель діяльності фахівця вказує, що необхідно зробити, які комплекси вимог ставити до випускника, і відповідно визначає, який обсяг знань йому належить дати, яких норм діяльності його слід навчити, які творчі здібності у нього розвивати, який досвід психолого-педагогічного ставлення до праці й до оточення йому необхідно передавати. Педагогічні спостереження за діяльністю вчителя фізичної культури показали, що, незалежно від спеціалізації, контингенту учнів, процес викладання фізичної культури має спільні риси. Встановлено, що технологія вирішення вчителем кожної педагогічної задачі складається з трьох етапів: підготовчого, виконавчого й контрольного.

Підготовчий етап діяльності спрямований на підготовку й забезпечення умов для здійснення й прийняття оптимального рішення. Тобто вчитель на цьому етапі виконує всю попередню роботу, яка необхідна для якісного проведення навчально – виховного процесу загалом і кожного заняття зокрема.

Виконавчий етап безпосередньо пов'язаний з вирішенням сформованих педагогічних завдань. Власне це і є навчально – виховний процес, спрямований на управління діяльністю учнів, під час якого реалізуються програмні вимоги з фізичної культури в школі.

Контрольний етап спрямований на аналіз та оцінку результатів педагогічного процесу і при необхідності – на створення нового професійно-педагогічного рішення.

Нами було встановлено що здійснення всіх етапів діяльності вчителя фізичної культури забезпечується такими видами робіт:

- перспективне планування фізичного виховання в школі;
- оперативне планування уроку;
- організація фізичного виховання в школі;
- організація уроку;
- реалізація педагогічних завдань;
- поточний контроль на уроці;

– підсумковий урок облік фізичного виховання в школі.

Важливість цих видів робіт у педагогічній діяльності вчителя фізичної культури, так як і значимість предметних дій, що входять до них, безперечно, різна. Тому з метою виявлення структур и професійної готовності вчителя фізичної культури і створення її моделі було встановлено вагові коефіцієнти вказаних видів діяльності із застосуванням методу експертних оцінок.

Якщо будь-яка трудова діяльність є цілісним утворенням, то загальний (сумарний) ваговий показник значимості всіх видів робіт, що входять до неї, повинен дорівнювати одиниці:

$$\sum_{i=1}^n M_i = 1$$

де "M_i" – коефіцієнт значимості "i"-го виду роботи;
"n" - кількість видів робіт.

Знаючи, що будь-яка діяльність складається з певної кількості предметних дій, отримуємо:

$$\sum_{j=1}^k m_j = 1$$

де "m_j" - коефіцієнт значимості, "j"-ї дії; "k" - загальна кількість дії.

Відповідно вагу цілісної педагогічної діяльності вчителя фізичної культури можна подати як суму вагових коефіцієнтів предметних дій суми видів робіт:

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^k m_{ij}$$

де "m_{ij}" - коефіцієнт значимості "j" -ї дії;

"i"-го виду роботи;

"k" - загальна кількість дій;

"n" - кількість видів робіт.

Аналіз результатів дослідження показує, що відповіді вчителів фізичної культури з різним стажем професійної діяльності суттєво відрізняються. При цьому в оцінках молодих фахівців (перша група) було виявлено статистично вірогідну кількість неоднакових відповідей. Це дозволило припустити, що оцінка значимості видів діяльності вчителя фізичної культури залежить від рівня його кваліфікації (з підвищенням рівня професійної майстерності в учителів змінюється вагомість професійних дій):

$$H_0 : r_{S1,2} = r_{S1,5}$$

$$H_1 : r_{S1,2} \neq r_{S1,5}$$

де "r_s" – коефіцієнт рангової кореляції (за Спірменом);

"1, 2, 3, 4, 5" - порядкові номери порівняно однорідних за рівнем кваліфікації груп фахівців.

Аналіз вагових коефіцієнтів основних видів робіт учителя фізичної культури показав, що у всіх групах респондентів вони значимі (з вірогідністю $P < 0,001$) і мають досить високу ідентичність відповідей.

Ранговий кореляційний аналіз показав, що найбільший взаємозв'язок оцінок основних видів професійної діяльності спостерігається в групі вчителів зі стажем 7-10 років (четверта група) та вчителів зі стажем 5-6 років (третья група) ("r_s" = 0,897). Дещо менший зв'язок виявлено серед учителів із четвертої та п'ятої груп (стаж більше 10 років) ("r_s" = 0,856). Найменша кореляція виявлена між оцінками четвертої ("r_s" = 0,695) і п'ятої ("r_s" = 0,652) груп респондентів з першою групою вчителів.

Перевірка вірогідності відмінностей коефіцієнтів кореляції проводилася за формулою:

$$Z = \frac{Zr_1 - Zr_2}{\sqrt{\frac{1}{n_1 - 3} + \frac{1}{n_2 - 3}}}$$

де " Zr_1 " і " Zr_2 " - відповідні величини коефіцієнтів кореляції " r_s ", переведених в " Z " розподіл;

" n_1 " і " n_2 " - величини груп, що зіставляються.

Результати підрахунків знову підтвердили, що найвища ідентичність відповідей спостерігається в учителів фізичної культури п'ятої групи (стаж роботи більше десяти років). Ці дані дозволили зробити висновок, що під час визначення структури готовності вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності за еталон потрібно приймати відомості, які отримані від фахівців зі стажем більше 10 років. Тому в подальших дослідженнях результати експертних оцінок цієї групи вчителів бралися за еталон.

Визначивши значимість основних етапів педагогічної діяльності, які дорівнюють сумі вагових коефіцієнтів видів робіт і розмістивши їх у послідовності практичного виконання, ми отримали найбільш загальну модель діяльності вчителя фізичної культури (рис. 3.1). При цьому встановлено, що вчителі п'ятої групи оцінюють важливість підготовчого етапу (" $M_{\text{заг.1}}$ " = 0,418) лише трохи нижче від виконавчого, де безпосередньо відбувається процес навчання і виховання (" $M_{\text{заг.2}}$ " = 0,457). Це свідчить про велику роль своєчасної цілеспрямованої підготовки до навчально-виховного процесу в цілому і до кожного уроку зокрема. Порівняно невисоку оцінку контрольного етапу (" $M_{\text{заг.3}}$ " = 0,125) можна пояснити тим, що вже на виконавчому етапі своєї діяльності вчитель здійснює поточний контроль за перебігом уроку.

Безумовно, що подана модель педагогічної діяльності вчителя фізичної культури в школі розкриває лише найбільш загальний взаємозв'язок основних етапів і тих видів робіт, що її становлять. Більш детальне визначення структури цієї діяльності вимагає розгляду взаємозв'язку і взаємозалежності елементів, що її складають. Це дозволить розкрити сам механізм праці вчителя фізичної культури в процесі вирішення кожної педагогічної задачі.

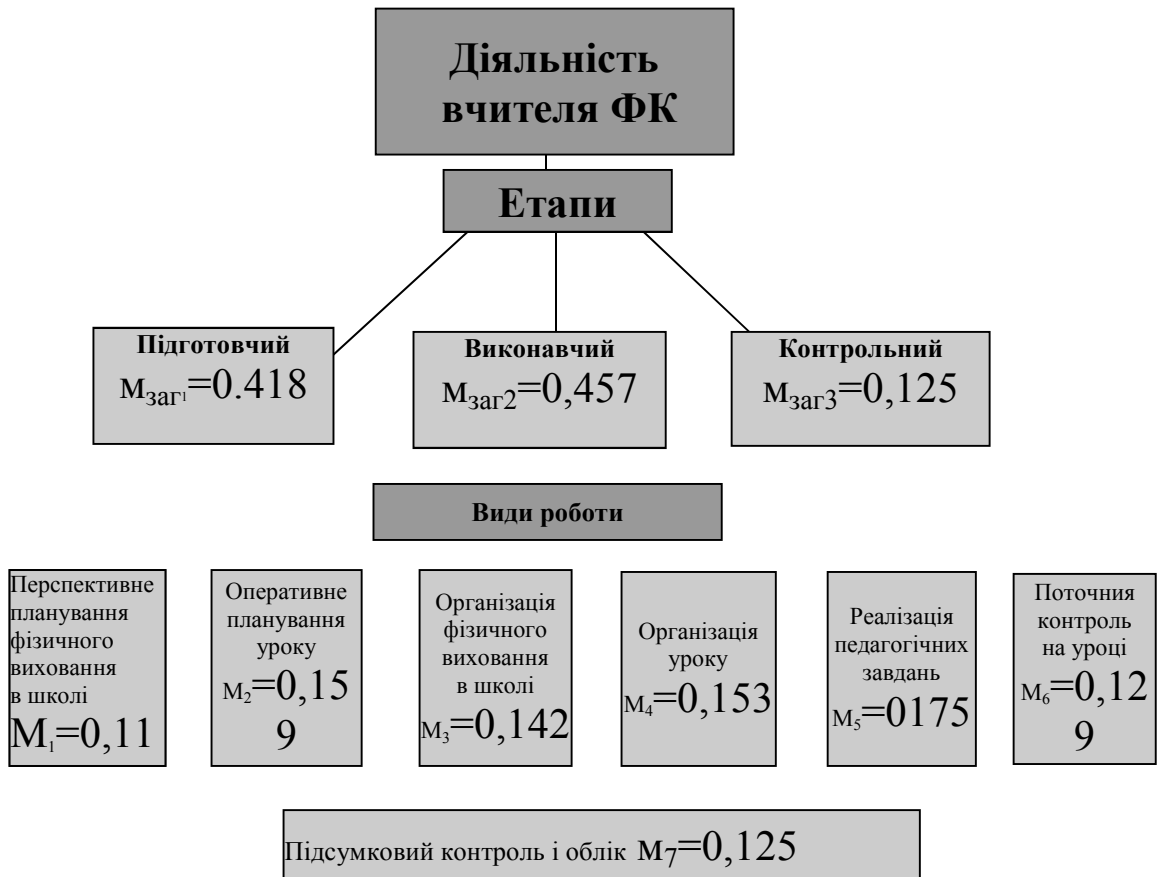

Рис 3.1 Модель педагогічної діяльності вчителя фізичної культури в школі

Примітка: M – ваговий коефіцієнт ознаки

3)

3.2. Зміст і структура основних видів діяльності вчителя фізичної культури

Дослідження, подані в розділі 3.1, дозволили визначити основні види професійної діяльності вчителя фізичної культури в школі: планування, організацію, реалізацію педагогічних завдань, контроль.

Планування педагогічної діяльності - складний трудомісткий процес. Складаючи план, педагог передбачає особливості майбутньої діяльності, формує найбільш раціональні шляхи її досягнення, вибирає необхідні форми навчальної діяльності, оптимальні засоби й методи. Слід відмітити, що в більшості педагогічних підручників і навчальних посібників йдеться про важливу роль планування, розглядаються типові види планів, але недостатньо розкривається технологія їх складання. Це призводить до практичних ускладнень для фахівців при виконанні вказаного виду діяльності і, як правило, до зниження

ефективності результатів усього навчально-виховного процесу.

Досліджуючи функцію планування як невід'ємну складову частину педагогічної діяльності вчителя фізичної культури, ми встановили, що за технологією складання всі відомі види планів були зведені до двох основних: перспективного й оперативного. Це не суперечить розробкам, які існують у даній галузі [11, 27].

До того ж під перспективним плануванням навчально-виховного процесу ми розуміємо сукупність професійних дій фахівця, які спрямовані на визначення мети педагогічної діяльності й розробку стратегії її досягнення. До даного виду роботи можна віднести всі типи планів, розроблені на визначений період навчально-виховного процесу. Це може бути складений план на місяць, півріччя, рік. Так, плануючи діяльність учнів, учитель уточнює головну мету певного етапу і ставить педагогічні завдання, що необхідні для її досягнення, вибирає засоби й методи, встановлює послідовність між заняттями тощо. Характерний приклад перспективного планування стосовно умов школи - це розробка й складання плану-графіка навчально-виховного процесу на кожную чверть і навчальний рік.

Виділивши основні, необхідні для складання перспективного плану, предметні дії, ми визначили їх значимість за суб'єктивними оцінками вчителів фізичної культури різної кваліфікації. Щоб уточнити, чи знають респонденти відмінні особливості перспективного планування, у загальний список питань, які їм пропонувалися, ми включали деякі, що характерні для складання оперативного плану уроку фізичної культури.

Дослідження показали, що молоді фахівці погано знають особливості складання перспективного плану фізичного виховання в школі. Так, вони значно завищили оцінку важливості таких ознак як "вибір форм контролю навчально-виховного процесу і встановлення контрольних нормативів" та "вибір засобів і методів, які забезпечують вирішення кожного педагогічного завдання", що характерні для оперативного планування (різниця з п'ятою

групою вчителів вірогідна з імовірністю $P < 0,01$). У свою чергу, молоді вчителі фізичної культури явно недооцінюють значення таких дій як "усвідомлення вимог державної програми стосовно специфіки школи і класів", "визначення обсягу і змісту навчального матеріалу", "аналіз наявних умов праці," "аналіз вихідного стану рівня підготовленості учнів" ($P < 0,05$). Виходячи із добутих відомостей, можна припустити, що молоді фахівці зазнають труднощів під час розробки і складання перспективного плану фізичного виховання в школі.

Ранговий кореляційний аналіз вагових коефіцієнтів дій, які необхідні для перспективного планування, показав, що взаємозв'язок оцінок між п'ятою й першою групами фахівців становить $r_s = 0,675$.

Визначивши найбільш інформативні ознаки, що забезпечують виконання цього виду роботи, ми звернулися до п'ятої групи вчителів із проханням розмістити їх у необхідному порядку для практичного виконання.

У подальшому шляхом нормування добутих результатів попереднього дослідження вагових коефіцієнтів значущих дій ми встановили їх "істинну" вагу в загальній структурі педагогічної діяльності вчителя фізичної культури. У результаті було отримано модель перспективного планування фізичного виховання в школі (мал. 3.2).

Розробивши перспективний план на певний період навчально-виховного процесу, вчитель переходить до більш детального, оперативного планування уроку. Він ставить конкретні педагогічні завдання на кожний урок фізичної культури, визначає композиційну побудову уроку, враховуючи характер можливих труднощів, планує свої дії і виконує роботу, що необхідна для складання цього плану. Тому під оперативним плануванням уроку фізичної культури ми розуміємо сукупність професійних дій фахівця, які визначають тактику щодо вирішення поставлених ним педагогічних завдань, які сприяють досягненню загальної мети діяльності. Характерний приклад вказаного типу планів стосовно умов - це план-конспект, складений учителем фізичної культури на кожний урок.

Виявивши основні дії, що виконуються вчителем при складанні оперативного плану, ми встановили їх значення за суб'єктивними оцінками вчителів різної кваліфікації.

У результаті опитувань виявлено, що молоді вчителі фізичної культури надто завищили значимість таких професійних дій як "визначення композиційної будови уроку фізичної культури і встановлення взаємозв'язку між його окремими частинами" та "планування власних дій на уроці фізичної культури" ($P < 0,01$). Дещо завищена оцінка 8-ї ознаки ($P < 0,05$). У свою чергу, молоді фахівці явно недооцінюють важливість таких дій як "визначення дозування навчального матеріалу на кожний урок", "аналіз рівня підготовленості учнів на даному етапі навчального процесу", "аналіз наявних у даний момент умов роботи та заходи щодо їх поліпшення" ($P < 0,05$). Це є свідченням того, що при складанні оперативного плану уроку фізичної культури молоді фахівці не можуть відрізнити істинно важливих дій від менш значних.

б)

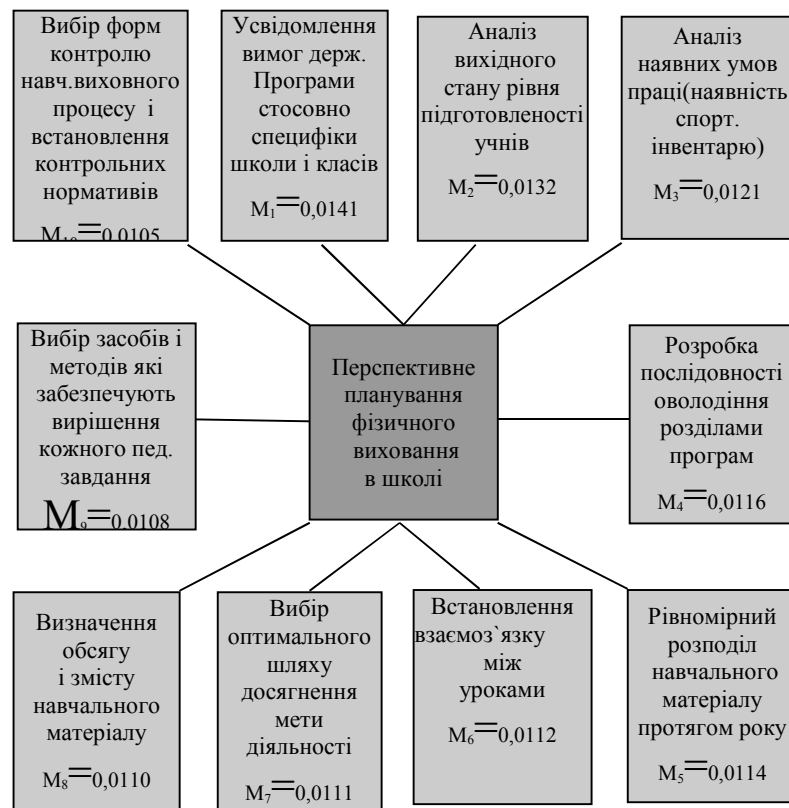

Рис 3.2 Модель перспективного планування фізичного виховання в школі

Примітка: "mj" - ваговий зміст ознак

Ранговий кореляційний аналіз оцінок значимості професійних дій підтвердив наше припущення. У цілому виявлено, що найбільший взаємозв'язок оцінок ($r_s = 0,894$) спостерігається між п'ятою й четвертою групами. Рівень кореляційного зв'язку між п'ятою й першою групами становить 0,586.

Усі необхідні для розробки і складання оперативного плану уроку інформативні ознаки були розміщені в послідовності їх практичного застосування. Після цього значимі професійні дії було пронумеровано й зведено до загального вагового коефіцієнта даного виду роботи. Це дозволило визначити модель складання оперативного плану уроку з фізичної культури в школі (мал. 3.3).

Резюмуючи результати дослідження структур и та змісту планування, слід сказати, що отримані нами модельні характеристики дають наочне уявлення про технологію розробки будь-якого плану, який використовує вчитель фізичної культури в своїй педагогічній діяльності. Загалом вони можуть застосовуватися в процесі навчання майбутніх фахівців даного профілю при виконанні цього важливого напрямку професійної діяльності.

Як і планування, організація є також неодмінним технологічним компонентом будь-якої управлінської діяльності. Важливість цієї діяльності очевидна. Не випадково ряд авторів [11, 27] приділяють велику увагу дослідженню організації виробничої діяльності фахівців.

У результаті досліджень нами встановлено, що вся організаційна діяльність учителя фізичної культури школи складається з двох основних видів робіт: організації фізичного виховання в школі та організації кожного уроку.

Вживаючи заходи щодо організації фізичного виховання в школі, вчитель завчасно здійснює підготовку до уроку. Він знайомиться з контингентом учнів, перевіряє наявність необхідного обладнання та спортивного інвентарю, а при необхідності турбується й про оренду спортивних приміщень. Тому під організацією фізичного виховання в школі ми розуміємо сукупність виконуваних учителем професійних дій, які спрямовані на забезпечення умов для проведення всіх уроків запланованого періоду педагогічної діяльності.

Рис. 3.3. Модель оперативного планування уроку ФК в школі

7)

Виявивши основні дії вчителя, які він виконував з метою оптимальної підготовки до уроків фізичної культури, ми оцінили їх значення. Загалом дослідження показали, що ряд ознак, які мають місце в діяльності вчителя фізичної культури, виявилися незначними і отримали або ж негативний ваговий коефіцієнт, або незначне погодження думок респондентів.

Нами виявлено також, що молоді фахівці дещо недооцінюють значення таких дій як "встановлення контактів із учнями" ($P < 0,01$), "встановлення контакту з адміністрацією, профспілковою та громадськими організаціями школи" ($P < 0,05$), "передбачення заходів для надання першої медичної допомоги" ($P < 0,05$). У свою чергу, вони явно переоцінюють "оформлення документації на уроки фізичної культури", "забезпечення суддівства змагань та інших спортивних заходів" ($P < 0,05$). Усе це наводить на думку, що респонденти недостатньо чітко уявляють специфіку організації навчально-виховного процесу в школі.

Кореляційний аналіз оцінок значимості професійних дій фахівцями різної кваліфікації підтверджує наше припущення. При цьому виявлено, що найбільший взаємозв'язок оцінок спостерігається між п'ятою й третьою ($r_s = 0,917$), найменший - між п'ятою й першою групами вчителів ($r_s = 0,654$).

Шляхом опитування експертів усі професійні дії було розподілено в порядку їх виконання. Після того, як їх було пронумеровано й зведено до загального вагового коефіцієнта цього виду роботи, нами було сформовано модель організації фізичного виховання в школі (рис. 3.4).

Наступний вид організаційної роботи вчителя фізичної культури становить собою ряд заходів, метою яких є забезпечення оптимальних можливостей навчання й виховання школярів на кожному уроці. Безумовно, що, перш ніж перейти до навчання учнів, учитель повинен підготувати їх до засвоєння нового матеріалу: перевірити відвідування, повідомити основні завдання уроку, підтримувати дисципліну і вжити ряд інших заходів щодо організації учнів. Ось чому під організацією уроку фізичної культури ми розуміємо сукупність професійних дій фахівця, що спрямовані на упорядкування, налагодження діяльності школярів і своєї діяльності з метою забезпечення можливостей ефективного вирішення запланованих ним педагогічних завдань на конкретному уроці.

Зафіксувавши на початкових етапах дослідження основні професійні дії, що мали місце при організації уроку фізичної культури, ми визначили їх значимість за оцінками респондентів різної кваліфікації.

За цими даними простежено, що такий характерний організаційний момент як прийом рапорту в умовах школи мало важливий. Тому більшість учителів дали цій дії невисоку оцінку. Молоді фахівці дещо недооцінюють важливість таких професійних дій як "повідомлення учням завдань уроку" ($P < 0,05$), "забезпечення належної дисципліни на уроці", "організації безпеки учнів при виконанні вправ" ($P < 0,05$). У свою чергу, вони занадто акцентують увагу на "встановленні необхідного обладнання та спортивного інвентарю" ($P < 0,01$), а також "перевірки підготовленості учнів до уроку" ($P < 0,05$).

Рис. 3.4. Модель організації фізичного виховання в школі

Ранговий кореляційний аналіз показав, що найбільший взаємозв'язок оцінок спостерігається між четвертою й п'ятою групами ($r_s = 0,912$), найменший - між п'ятою й третьою групами ($r_s = 0,732$).

Усі складові елементи організації уроку фізичної культури було розподілено відповідно до загального вагового коефіцієнта. Внаслідок цього було отримано модель організації уроку фізичної культури в школі (мал. 3.5). Таким чином, було здійснено кінцевий аналіз змісту та структури функції організації, що складалася з двох відносно самостійних видів робіт, і розроблено її модельні характеристики, які дають можливість наочно уявити технологію здійснення цієї важливої частини управлінської діяльності вчителя і, отже, можуть бути використані в практиці підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Здійснивши ряд організаційних заходів щодо готовності школярів до засвоєння нового навчального матеріалу, вчитель фізичної культури переходить до оперативного управління діяльністю учнів.

Рис. 3.5. Модель організації уроку фізичної культури в школі

Оперативне управління містить у собі процес реалізації управлінського рішення і в літературі часто розглядається як регулювання, корегування, координація діяльності суб'єкта управління в процесі його взаємозв'язку з суб'єктом. Слід відзначити, що, аналізуючи сутність оперативного управління процесом навчання, деякі вчені справедливо розглядають відомі методи навчання як дії вчителя щодо управління пізнавальною діяльністю учнів. Однак оперативне управління не зводиться лише до процесу передачі педагогом своїх знань і вмінь учням.

Досліджуючи зміст та структуру оперативного управління в діяльності вчителя фізичної культури, ми встановили, що вона складається з двох тісно пов'язаних між собою видів робіт: реалізацією педагогічних завдань та поточного контролю.

При цьому реалізація педагогічних завдань передбачає сукупність професійних дій, що виконуються вчителем на уроці, і спрямовані на вивчення навчального матеріалу з метою вирішення запланованих ним освітніх, оздоровчих та виховних завдань.

За отриманими даними ми виявили, що молоді фахівці явно недооцінюють значення таких методів та форм викладання як "пояснення навчального матеріалу" ($P < 0,05$) і "бесіда" ($P < 0,01$). На перше місце вони ставлять "показ вправи" і "безпосередню допомогу учням при виконанні вправ". Можна припустити, що це пов'язано з їх недостатнім умінням використовувати на уроці "живе" образне слово.

Ранговий кореляційний аналіз вагових коефіцієнтів професійних дій показав, що найбільший взаємозв'язок оцінок спостерігається між п'ятою й третьою групами вчителів ($r_s = 0,875$), найменший - між п'ятою й першою ($r_s = 0,527$). Це свідчить про те, що молоді вчителі відчувають труднощі під час вибору оптимальних методів навчання учнів, необхідних у певних умовах педагогічної діяльності.

Виявивши основні способи передачі вчителем фізичної культури навчальної інформації, експертним шляхом була встановлена значимість кожного з них (мал.3.6)

Передавши навчальну інформацію, учитель фізичної культури повинен перевірити ефективність її засвоєння учнями, здійснити поточний контроль. При цьому він аналізує дії учнів, оцінює їх правильність, виправляє помилки тощо. Тому під поточним контролем на уроці ми розуміємо сукупність професійних чинників, спрямованих на перевірку й оцінку результатів педагогічної дії і при необхідності - на оперативне усунення відхилень від плану.

Виявивши в практичній діяльності вчителя фізичної культури ті компоненти, які спрямовані на здійснення ним поточного контролю, ми дали характеристику їх значимості для респондентів різної кваліфікації.

Молоді фахівці високо оцінюють значення такої дії як "спостереження за виконанням учнями завдання", яке досить важливе в шкільній практиці. У свою чергу, ними недооцінюється важливість таких дій як "аналіз правильності дій учнів", "здійснення правильної і своєчасної корекції", "встановлення й аналіз причин виявлених помилок" (усі різниці з групою експертів вірогідні з ймо-

вірністю $P < 0,05$).

Ранговий кореляційний аналіз вагових коефіцієнтів професійних дій показав, що найбільший взаємозв'язок оцінок між третьою й першою групами ($r_s = 0,881$), дещо менший - між п'ятою й другою групами - ($r_s = 0,845$). Найменший зв'язок оцінок ми виявили між п'ятою й третьою групами вчителів ($r_s = 0,362$).

Визначивши в дослідженні вагомість основних дій учителя фізичної культури, що спрямовані на здійснення поточного контролю на уроці, ми розмістили їх у порядку практичного виконання (мал.3.7). Вирішення цих професійних дій за вказаною послідовністю дає можливість найефективніше управляти діяльністю учнів на уроках. Після того як інформативні ознаки професійних дій реалізації педагогічних завдань та здійснення поточного контролю були пронумеровані й зведені до загального коефіцієнта, була отримана модель оперативного управління на уроці фізичної культури в школі (мал.3.8). Значимість окремих компонентів, що входять до цієї моделі, ми виявили шляхом звичайного підсумку ваги однакових за спрямованістю дій учителя.

Резюмуючи результати цього етапу дослідження, додамо, що отримана модель оперативного управління дозволяє визначити послідовність дій фахівця які пов'язані безпосередньо з навчанням і вихованням учнів. Така послідовність може бути використана в практиці професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих закладах освіти.

Відомо, що результати будь - якої діяльності повинні підлягати контролю та обліку. Це допомагає детально проаналізувати позитивні й негативні сторони праці, виявити найбільш раціональні шляхи виправлення зауважених недоліків

Під підсумковим (етапним) контролем і обліком ми розуміємо сукупність професійних дій фахівця, які спрямовані на порівняння результатів, що отримані на конкретному етапі навчально-виховного процесу, з запланованими, аналіз та оцінку цих результатів і при необхідності - на вироблення нового професійно-педагогічного рішення.

Рис. 3.6. Зміст реалізації педагогічних завдань на уроці фізичної культури

Результати дослідження показують, що молоді вчителі фізичної культури дещо занижують важливість таких ознак як "своєчасне здійснення корекції у навчальному процесі", "аналіз причин виявлених відхилень", "аналіз виявлених відхилень від перспективного плану", "визначення можливих шляхів удосконалення діяльності учнів та своєї власної діяльності" (всі різниці з п'ятою групою вчителів вірогідні з ймовірністю $P < 0,05$). Можна припустити, що це впливає на ефективність проведення ними підсумкового контролю й обліку фізичного виховання в школі.

Ранговий кореляційний аналіз вагових коефіцієнтів професійних дій показав, що молоді фахівці не можуть об'єктивно оцінити вагомість ознак у цьому виді діяльності. Нами встановлено, що найбільший взаємозв'язок оцінок спостерігається між другою й третьою групами вчителів ($r_s = 0,914$), дещо менший - між п'ятою й четвертою групами ($r_s = 0,857$). Нижчим від усіх виявився взаємозв'язок оцінок між п'ятою й першою групами вчителів ($r_s = 0,437$).

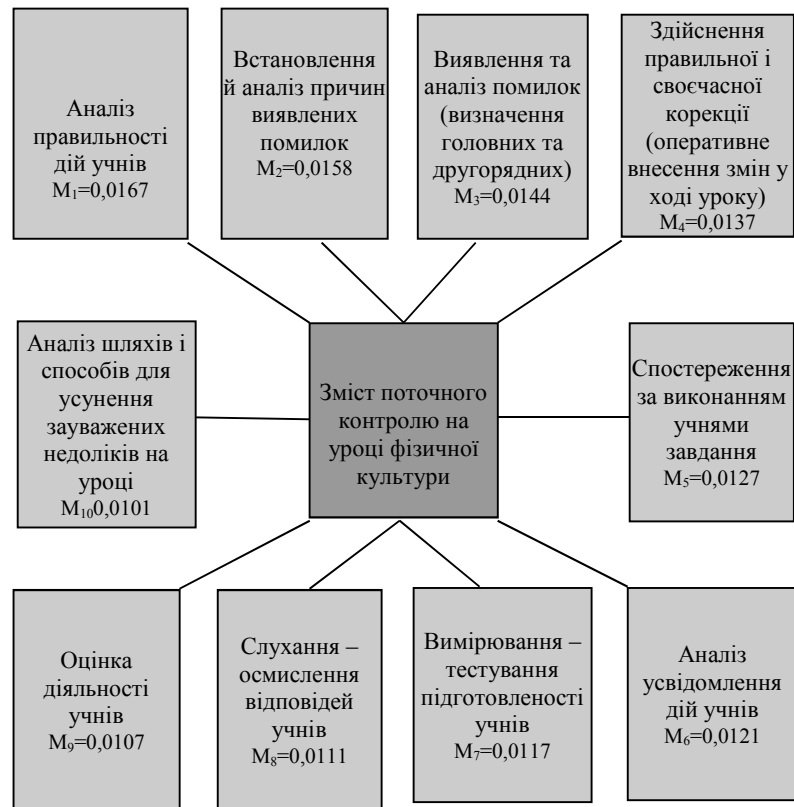

Рис. 3.7. Зміст поточного контролю на уроці фізичної культури

Пізніше всі інформативні професійні дії вчителя фізичної культури було розміщено за порядком їх практичного виконання. Це дало можливість після нормування вказаних дій і зведення їх до загального вагового коефіцієнта визначити модель підсумкового (поетапного) контролю й обліку фізичного виховання в школі, що завершує управлінський цикл педагогічної діяльності вчителя фізичної культури (мал.3.9). Як і попередні, запропонована модель може бути використана в практиці професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Таким чином, у результаті досліджень нами визначено конкретний зміст предметних дій, що є складовою діяльності вчителя фізичної культури. Виявлено їх вагові коефіцієнти, визначено послідовність практичного виконання. Це дозволило розробити модельні характеристики будови з основних видів діяльності і створити загальну модель педагогічної праці вчителя фізичної культури в школі.

Рис. 3.8. Модель оперативного управління на уроці фізичної культури в школі

9)

У дослідженні також підтвердилося припущення про залежність оцінок значимості компонентів професійної діяльності від рівня кваліфікації фахівця. Встановлено, що молоді вчителі фізичної культури не можуть диференціювати головні та другорядні ознаки своєї діяльності. У них виявлено статистично вірогідну більшу кількість невизначених відповідей.

10)

Рис. 3.9. Модель підсумкового контролю й обліку з фізичного виховання в школі

3.3. Мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності

Навчально-виховний процес, як і будь-яка інша діяльність, здійснюється під впливом певних стимулів, спонукань, що виступають у ролі рушійних сил активності студентів. Такими спонукальними стимулами є потреби, інтереси, переконання, ідеали, уявлення учня про себе, ціннісні орієнтації та ін. Вони утворюють мотиваційну сферу навчальної діяльності.

Мотивація виконує спонукальну, організуючу та смислоутворюючу функції, які в своїй єдності забезпечують її керівну роль у діяльності. Смислоутворююча функція надає навчанню особистісний сенс та значущість, визначає характер прояву двох інших функцій, є головною для мотиваційної сфери. Отже, сенс навчання, його роль у розвитку студента значною мірою визначає структуру мотиваційної сфери.

На основі проведених досліджень можна констатувати, що мотиви навчання студентів досить різноманітні. Найбільш характерними є бажання працювати з дітьми, можливість поліпшити фізичний розвиток і підвищити рівень фізичної підготовленості, бажання здобути вищу освіту тощо.

Паралельно з дослідженнями мотивів навчання ми вивчали також мотиви відвідування занять. Адже лише свідоме ставлення до занять дозволить студенту отримати необхідний обсяг знань, покращити свою професійну підготовленість. Якщо ж студент відвідує заняття без чіткої мети здобути ґрунтовні знання, то, звичайно, чекати від нього високої активності марно. На питання анкети: "Чим ви керуєтесь, відвідуючи лекції і практичні заняття?" відповіді студентів подані в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Мотиви відвідування занять студентами

Мотиви відвідування	Рангове місце
Звичка сумлінно виконувати будь-які обов'язки	3
Інтерес до конкретних фактів	2
Прагнення спілкуватися з товаришами	5
Можливість використовувати заняття для вирішення інших справ	9
Відсутність інших, більш цікавих справ, ніж навчальні заняття	10
Інтерес до теоретичних проблем курсу	8
Прагнення уникати неприємностей, що пов'язані з пропусками занять	1
Інтерес до особистості викладача як людини, вченого	7
Прагнення отримати хороші оцінки	4
Прагнення сумлінно виконувати всі вимоги вищого закладу освіти	6

Результати дослідження показують, що для студентів головним

мотивом відвідування занять є прагнення уникати неприємностей, пов'язаних із пропусками занять. Очевидно, навчаючись у вищому навчальному закладі освіти, студенти не ставлять перед собою мету на кожному занятті отримувати максимум інформації. Відвідуючи заняття, вони, переважно, ведуть себе пасивно, не осмислюючи суті теми заняття.

Водночас друге рангове місце посідає мотив "інтерес до конкретних фактів", що свідчить про зацікавленість студентів певними дисциплінами. Якщо викладач цікаво подає навчальний матеріал, то, відповідно, й інтерес студентів до цієї дисципліни високий.

Нами проаналізовано й деякі організаційно-педагогічні фактори, які впливають на якість навчальної діяльності студентів. Рангування 14 організаційно-педагогічних факторів за мірою їх впливу на якість навчальної роботи дозволяє констатувати, що навчальну роботу обстежуваних студентів найбільше утруднює нестача часу (табл.3.2).

Результати дослідження показують, що на якість навчальної діяльності студентів істотно впливає рівень довузівської підготовки, відсутність навичок самостійної роботи та відсутність постійного контролю. Це підтверджує висловлювання багатьох дослідників і викладачів про так званий "шкільний стереотип", що властивий більшості студентів вищих закладів освіти. Високий рівень професійної майстерності визначається розумінням основних завдань і вимог професії. З цього приводу цікаві дані отримано нами з відповідей студентів на питання анкети: "Що Ви вважаєте головним у роботі вчителя фізичної культури?". Студенти називають любов до дітей, професійну майстерність, інтерес до обраної професії.

Важливим компонентом професійної підготовленості, яка у великій мірі визначає успіх майбутньої роботи, є професійно-педагогічна спрямованість особистості.

Таблиця 3.2

**Організаційно-педагогічні фактори, що впливають на якість
навчальної роботи студентів**

Організаційно- педагогічні фактори	Рангове місце
Слабка довузівська підготовка	5
Відсутність інтересу до спеціальності	10
Великий обсяг навчальної роботи	12
Відсутність навичок самостійної роботи	2
Відсутність постійного контролю	3
Перевантаженість громадськими дорученнями	14
Нестача літератури з дисциплін, що вивчаються	4
Погане ставлення товаришів	13
Відносини з викладачами	11
Погані умови для самостійної роботи за місцем проживання	7
Недостатня допомога з боку викладачів	9
Нестача часу	1
Високі фізичні навантаження	6
Часті виїзди на збори і змагання	8

На питання анкети: "Де б Ви бажали працювати після закінчення інституту?" 42% студентів вказали, що в школі, 21 % - у ДЮСШ, 16 % - в ПТУ, 7% в інституті і 14% - у непедагогічній сфері.

Загалом відповіді відображають педагогічні та спортивні інтереси майбутніх фахівців. Водночас, 14% студентів, навчаючись у вищих закладах освіти, вже не бажують працювати у педагогічній сфері. Це вказує на необхідність посилити професійну спрямованість навчального процесу.

3.4. Професіограма діяльності вчителя фізичної культури як основа забезпечення професійної готовності

У структурі педагогічної діяльності найчастіше виділяють такі компоненти: пізнавальний, конструктивний, ціннісно-орієнтаційний, комунікативний, практично-перебудовчий (організаційний), професійно-педагогічний. Ці компоненти тісно взаємопов'язані і в сукупності забезпечують цілісний характер педагогічної діяльності.

Відомо, що функція визначається як прояв засобів об'єкта в даній системі відношень. У діяльності педагога можна виділити такі функції: світоглядно-виховну (ідейно-моральну), науково-пізнавальну (освіта і навчання), профорієнтаційну (вибір професії), художньо-виховну (естетичне виховання), фізичного вдосконалення (фізична підготовка і здоров'я), управління процесом навчання й виховання. Усі ці функції взаємообумовлені і взаємозалежні. Цілісність діяльності педагога підкреслює, що їй властиве - конструювання моделі суб'єкта виховання. Це виражається поняттям "педагогічне передбачення", що охоплює тенденцію до майбутнього і модель самого майбутнього. Воно містить у собі і прогноз, і план досягнення мети. При цьому головним є осмислення змісту педагогічних процесів та діючих у ньому об'єктивних законів, логіки розвитку педагогічної системи [50, 51]. Передбачення конкретизується в прогнозуванні, плануванні й програмуванні. Прогнозування вказує шлях формування й образ майбутнього суб'єкта виховання, що знаходить логічне продовження в плануванні й програмуванні, які включають науково обгрунтовані завдання, етапи і засоби їх реалізації.

Зважаючи на важливість виділення необхідних компонентів у структурі діяльності педагога, зупинимося на особливостях їх використання в педагогічній системі. Суть пізнавального компонента структур и педагогічної діяльності полягає в активному пошуку і здобутті суб'єктом виховання необхідної педагогічної інформації з метою отримання знань про педагогічну працю та управління нею.

Педагогічна інформація складає частину знання, яка використовується

для орієнтації й управління активною дією в педагогічній системі. Вона відрізняється своїм специфічним змістом, джерелами, прийомами збору, переосмислення й застосування при вирішенні завдань у процесі педагогічної діяльності.

Учитель постійно вивчає основи теорії і практики навчання, нові досягнення медико-біологічних, психолого-педагогічних та соціальних наук у галузі навчально-виховного процесу, систематично досліджує суб'єкти навчання, міжособистісні стосунки, переосмислює інформацію про стан і розвиток педагогічної системи. Регулярний процес обміну інформацією між учителем і учнем дозволяє їм успішно виконувати свої функції, встановлювати й зміцнювати стосунки відповідно до вимог сучасної школи.

У процесі педагогічної діяльності підвищується потреба отримати необхідну інформацію й переробити її з метою осмислення стану педагогічної ситуації, визначення змісту чергових завдань. Інформаційний пошук у процесі педагогічної діяльності, як правило, складний і довготривалий. У результаті оперативного вирішення конкретних завдань абстрактна інформація перетворюється суб'єктом виховання в конкретно-прикладну. На всіх етапах педагогічної діяльності використовуються директивні, прогностичні, заплановані, регулюючі, контрольні-облікові, ціннісно-орієнтаційні та інші види інформації.

Таким чином, одним із важливих чинників педагогічної діяльності є її пізнавальний компонент, за допомогою якого формується суб'єкт педагогічної діяльності. Конструктивний компонент структури педагогічної діяльності пов'язаний з діяльністю педагога, у процесі якої на основі отриманої інформації створюються ідеальні уявлення про модель та результати майбутньої практичної роботи.

Педагог повинен передбачати розвиток подій, помірковано будувати прогностичні моделі педагогічних явищ, планувати їх, давати об'єктивні

оцінки стану педагогічної системи, визначати вірогідні шляхи її розвитку, варіанти

розв'язання окремих і загальних педагогічних проблем. Таким чином, педагог повинен мати запас інформації, що створює сприятливі умови для вибору оптимального рішення. Дії педагога повинні проектуватися відповідно до розвитку соціально значимих потреб, інтересів, прагнень вихованця; завдання вчителя- стимулювати й реалізовувати їх.

У процесі педагогічної діяльності конструктивний компонент тісно пов'язаний з постановкою й плануванням розв'язання професійних завдань, з проектуванням діяльності суб'єктів виховання в педагогічній системі, а також підбором інформації і плануванням засобів та методів педагогічного впливу.

Загалом у процесі конструктивної діяльності формуються вміння: передбачати й планувати загальні цілі та конкретні завдання розвитку особистості учня й колективу; обирати ефективні способи досягнення мети, планувати діяльність учителя й учня; самостійно й ефективно працювати з інформацією.

Ціннісно-орієнтаційний компонент можна розглядати як підґрунтя в структурі педагогічної діяльності. Саме він передбачає оцінку стану конкретних об'єктів навчання в тій чи іншій педагогічній ситуації, самооцінку професійних якостей і дій суб'єктів виховання та засобів навчання. Уся навчальна діяльність педагога опосередковується системою ціннісних орієнтацій.

Ціннісно-орієнтаційний компонент постійно проявляється на всіх етапах педагогічної діяльності суб'єкта навчання.

Комунікативний компонент у структурі педагогічної діяльності відображає різні види й форми. Педагогічна діяльність - це соціально-громадські відносини людей, які живуть за правилами суспільства й керуються нормами моралі. Через спілкування реалізуються соціальні, соціально-психологічні й соціально-педагогічні залежності людей, різні їх суспільні відносини. Спілкування правомірно назвати умовою й засобом організації педагогічної діяльності у всіх її видах.

На сучасному етапі все більше зростає значення духовного спілкування як педагогічної виховної сили, яка опосередковує всі морально і практичні відносини вихователів і вихованців.

У процесі педагогічної діяльності особливе зусилля слід спрямовувати на формування стійкої та ефективної системи моральних стосунків між членами колективу.

Таким чином, коло вмінь, що реалізують спілкування вихователя з вихованцем, відіграє значну роль у педагогічній діяльності.

Практично-перебудовчий компонент педагогічної діяльності полягає в безпосередній взаємодії вчителя з учнем, з іншими суб'єктами виховання, з засобами навчально-виховного процесу педагогічної системи. У практичній діяльності здійснюється педагогічний прогноз, план, ліквідується протиріччя виховного процесу.

Практична діяльність суб'єкта виховання інтегрує в одне ціле пізнавальну, ціннісно-орієнтаційні, конструктивні, комунікативні компоненти. Професійно значима інформація, зібрана й осмислена, мобілізує волю й скеровує перебудовчу практику. Практична навчально-виховна робота виражається в поясненні змісту майбутньої діяльності, розподілі доручень в класі, включенні вихованців у роботу, здійсненні внутрішньої й зовнішньої координації діяльності, контролі, наданні учням необхідної допомоги, підведенні підсумків, оцінюванні діяльності.

Механізм виховання реалізується через взаємозв'язки і взаємодії педагогічних впливів учителя, який проявляє себе у відповідній діяльності в межах педагогічної системи. Таким чином, педагогічна діяльність учителя фізичної культури становить собою цілісне утворення, основою якого є мотиваційна сфера, що визначає її професійну спрямованість.

Професійна готовність до педагогічної діяльності забезпечується оволодінням комплексу загальнопедагогічних умінь, що проявляються в системі педагогічних впливів, пов'язаних між собою в процесі вирішення педагогічних завдань. Формування й удосконалення педагогічних умінь

здійснюється в процесі цілеспрямованого практичного засвоєння й використання відповідних знань і навичок. Розв'язання педагогічної задачі включає етапи аналізу ситуації, проектування результату і планування педагогічних впливів; конструювання й реалізації навчально-виховного процесу; регулювання й корегування педагогічного процесу; підсумкового контролю й обліку, оцінки результатів і постановки нових завдань.

Важливою умовою ефективної організації будь-якої діяльності є проектування системи вимог, що пред'являє до особистості певна професія. Професіографічний підхід до фахової підготовки сьогодні має велике значення й широко використовується в процесі організації навчання.

Відомі різні підходи до визначення професіограм. Один із них полягає в тому, що професіограма моделює результат, який формується ідеально й передбачає після визначеного терміну навчання й виховання студента у вищому закладі освіти його певну професійну спрямованість [49]. Л.Ф.Спірін [158] уточнює, що професіограма вчителя-вихователя - це узагальнена інваріантна характеристика, яка виявляє найбільш суттєві особистісні й специфічно-виробничі якості, професійні знання, навички і вміння, які забезпечують успіх у вирішенні завдань на всіх етапах діяльності.

І.А.Зязюн визначає професіограму - ідеальну модель майбутнього вчителя, що містить у собі необхідні одиниці виміру, у відповідності з якими повинен проводитися профвідбір у педагогічні навчальні заклади, а також визначатися зміст навчання, виховання та самовиховання .

На нашу думку, професіограма - це ґрунтовно виявлені провідні властивості й характеристики педагогічної професії, сформовані на основі аналізу всіх сторін педагогічної діяльності, визначення характеристик, які віддзеркалюють внутрішню діяльність учителя, відповідають вимогам суспільства.

Глибоке розуміння професіограми викладачами вищих закладів освіти дозволяє їм ґрунтовно проектувати стратегію і тактику педагогічного процесу, цілеспрямовано формувати у майбутнього вчителя необхідні якості.

Розробляючи модель сучасного вчителя фізичної культури, ми дійшли висновку, що професіограма повинна містити:

- властивості та характеристики особистості вчителя;
- вимоги до психолого-педагогічної підготовки;
- зміст спеціальної підготовки;
- обсяг і зміст методичної підготовки;
- вимоги до професійної культури.

Дослідження виявило, що об'єктивно оцінити діяльність учителя фізичної культури доволі важко, оскільки немає чітких критеріїв і показників результативності його праці. Тому з метою емпіричної перевірки робочої моделі ми використовували карту-схему Л.Ф.Спіріна, що складалася з листів опитування. Вона становила собою п'ятибальну шкалу, вмонтовану в перелік якостей, необхідних для успішної професійної діяльності вчителя фізичної культури. Для більш об'єктивної оцінки діяльності вчителів фізичної культури ми використовували такі показники:

- 1) рівень суспільної активності школярів
- 2) єдність і зрілість учнівського колективу
- 3) морально-етична зрілість учнів;
- 4) ставлення учнів до навчання;
- 5) ступінь участі учнів в оздоровчо-спортивних заходах;
- 6) рівень фізичного розвитку й фізичної підготовленості;
- 7) авторитет учителя фізичної культури серед учнів.

Бали відповідали таким показникам значимості: "5" - високий; "4" - достатній; "3" - середній; "2" - низький, "1" - дуже низький.

З метою виявлення характерних особливостей професійної діяльності вчителя фізичної культури нами використовувалися різні форми спостережень, вивчення документації, анкетування, експертні оцінки тощо. У кінцевому варіанті професіограма мала такий вигляд:

1. Властивості й характеристики особистості вчителя фізичної культури.

Суспільно-політична позиція фахівця: світогляд та ідейна переконаність; розуміння державної політики в галузі фізичного виховання і спорту й перетворення її в життя; готовність брати участь у суспільному житті колективу; бажання вести виховну роботу засобами фізичної культури; ступінь активності в агітаційно-пропагандистських заходах (лектор, пропагандист, агітатор і т.п.); усвідомлення суспільного обов'язку і громадської відповідальності; суспільно-політична активність.

Професійно-педагогічні якості: ставлення до роботи в загальноосвітній школі; здатність вільно орієнтуватися в особливостях роботи з різновіковим колективом, володіння педагогічною імпровізацією; прагнення і вміння переборювати труднощі в організації навчально-виховного процесу; інтерес до роботи вчителя; наполегливість у проведенні різних заходів; наявність організаторських здібностей до проведення навчальної, оздоровчої й виховної роботи; товариськість, гнучкість мислення, любов до дітей.

Пізнавальні якості: наукова ерудованість; бажання вдосконалювати свої знання в галузі фізичного виховання і спорту; потреба в самовихованні; прагнення до вивчення передового досвіду вчителів у навчально-виховній роботі; вміння планувати роботу; формувати різновіковий колектив школярів; знання методики організації навчально-виховної роботи з дітьми; вміння формувати зміст і форми роботи з батьками й громадськістю в умовах загальноосвітньої школи.

Професійно-педагогічну спрямованість діяльності вчителя фізичної культури необхідно цілеспрямовано розвивати в процесі всього навчання у вищому закладі освіти.

2. Вимоги до психолого-педагогічної підготовки вчителя.

Сучасні досягнення педагогічної науки та практики дозволяють виділити зміст, спрямованість і якість навчального процесу; загальнокультурний рівень педагога; наукову й методичну підготовленість, сформованість професійних якостей; захоплення навчально-виховною роботою.

Інтелектуальна підготовка повинна виховувати професійну увагу, спостережливість, пам'ять, спрямованість і ясність мислення; логічність і глибину розуму; мовленнєву культуру фахівця; його здатність до прогнозування; допитливість.

Вольові якості, необхідні вчителю: впевненість у своїх силах і можливостях; дисциплінованість; ініціативність; виконавча дисципліна, організованість; самостійність, зібраність: самовладання; витримка; сміливість у формі виправданого педагогічного ризику; доведення справи до кінця.

Емоційні якості: оптимізм; бадьорість; веселість; невразливість; необурливість; доброзичливість; стриманість; терплячість; розумна довірливість; відносне задоволення успіхами в роботі.

Ставлення до учнів: любов до дітей; товариськість; вимогливість; чуйність; тактовність; зацікавлення долею дітей, виражене в педагогічній допомозі, моральній підтримці.

Ставлення до своїх професійних можливостей: критичний погляд на свої знання, навички, вміння, професійну майстерність; вимогливість до якості своєї професійної праці; прагнення підвищувати її рівень; відповідальність; нетерпимість до недоліків; новаторство; професійна самоосвіта.

Від перелічених компонентів особистості вчителя фізичної культури залежить сила педагогічного впливу на учнів.

3. *Зміст спеціальної підготовки.*

Спеціальна підготовка повинна забезпечити наявність професійного комплексу знань: формування необхідних знань, умінь та навичок на всіх етапах розв'язання педагогічних завдань, у всіх видах навчально-виховної роботи. Цей комплекс вкочає знання основ наукової методології, педагогіки і спортивнопедагогічних наук про зміст виховання, його мету, завдання, форми, засоби й методи; сутність процесу навчання, змісту освіти в школі, принципів, методів,

засобів, організаційних форм навчання; психологічні основи навчання й виховання; анатоμο-фізіологічні, вікові і психологічні особливості школярів; способи й методи визначення рівня знань та вмінь учнів, розвитку їх пізнавальних здібностей, мислення; сутність змісту й форм роботи з батьками і громадськістю; методи аналізу ефективності педагогічного управління процесом навчання школярів; зміст і методи організації самонавчання учнів; методи наукового аналізу педагогічних фактів, явищ, процесів, педагогічних систем і структур.

Педагогічні вміння - це сукупність правильно виконуваних евристичних розумових і практичних дій суб'єктом навчання при розв'язанні педагогічних завдань, засвоєнні дій соціально-педагогічного управління, що забезпечують досягнення позитивних результатів у навчанні й вихованні.

Педагогічні вміння розвиваються в цілеспрямованій професійній діяльності. Нагромадження в майбутніх учителів науково-педагогічних знань (специфічного інформаційного фонду) прискорює процес формування професійних педагогічних умінь.

Аналіз змісту професійної педагогічної діяльності дає можливість виділити вміння аналізувати психологічний стан учнів і визначати педагогічні завдання: вміння користуватись історичною спадщиною в галузі філософії та історії культури, директивними документами для правильної постановки засад і виховних цілей педагогічної праці; повноцінно використовувати свої соціально-педагогічні, громадсько-психологічні й політико-виховні знання для система-тизації педагогічних ідей і кращого розуміння психологічного стану об'єкта виховання щодо умов своєї праці; розробляти поточні, календарні, перспективні цілі навчання, виховання й оздоровлення, проектуючи розвиток особистості, групи, колективу; правильно визначати свою роль у педагогічній системі; аналізувати кращий досвід учителів з метою узагальнення й перенесення ефективних форм, методів і способів у практику своєї роботи; визначати діяльність інших ланок навчання й виховання, які беруть участь у даному педагогічному процесі.

Усі перелічені вміння вчителя фізичної культури реалізуються в педагогічній системі. Ці дії будуються на базі соціально-політичних, наукових, психолого-педагогічних, етичних, естетичних знань суб'єкта виховання.

Крім наявних вище велике значення мають уміння вирішувати на практиці перебудовчі завдання, а саме: викладати навчальний матеріал у процесі навчально-виховної діяльності; чітко й переконливо висловлювати свої думки за допомогою слова, міміки, жестів; роз'яснювати учням зміст і мету майбутньої роботи, ефективні способи виконання завдань; застосовувати різноманітні засоби фізичної культури й форми організації діяльності учнів у колективі; використовувати різні прийоми навчання на практиці; встановлювати правильні взаємовідносини з школярами; користуватися сучасними методами збору інформації, педагогічним спостереженням, анкетним опитуванням, досвідом аналізу шкільної документації; складати психолого-педагогічні характеристики; визначати в залежності від поставленої мети найбільш повну систему освітніх, виховних та оздоровчих завдань; виділяти головні завдання в даній ситуації; точно визначати конкретні умови для їх вирішення, чітко формулювати кожне педагогічне завдання; встановлювати його значимість в досягненні певної мети; коректувати поставлені завдання.

Серед педагогічних умінь чи не найвагомим є вміння визначати та аналізувати підсумки розв'язання поставлених завдань, а саме: вміння правильно аналізувати причини, які породили риси характеру учня (позитивні, негативні), що підлягають розвитку чи ж усуненню; визначати перспективу розвитку об'єктів навчання та найсприятливіші умови оптимального педагогічного впливу в даній ситуації; здійснювати методичну розробку освітньої інформації; правильно визначати засоби виховної роботи, вибирати організаційні форми та методи навчання; вміння об'єктивно оцінювати ступінь досягнення поставленої мети; визначати позитивні зрушення, що відбулися в поведінці учнів; виявляти недоліки в роботі і виправляти

методичні помилки у своїй діяльності; на основі аналізу своєї виховної діяльності планувати новий етап навчання; узагальнювати наслідки своєї роботи, визначати найбільш ефективні методи, засоби, форми організації занять для вирішення завдань фізичного виховання.

Спеціальна підготовка вчителя передбачає також формування певних професійно-педагогічних навичок, тобто складних інтелектуальних та практичних автоматизованих дій у навчально-виховній роботі, що чиняться при незначному контролі свідомості.

Професійно-педагогічні навички допомагають швидко й чітко виконувати практичні дії в процесі навчальної і виховної роботи.

Найбільш важливими є навички правильної вимови слів, формулювання думок і побудови фраз; виразного мовлення; грамотного й гарного письма; звертання до учнів у процесі спілкування з ними; самовладання в процесі спілкування з учнями; доцільних рухів, міміки, жестів; демонстраційні навички; навички розосередження уваги в процесі роботи зі школярами, орієнтації в часі; навички роботи з друкованими текстами; бібліографічні; виконання плану, записів, витягів; педагогічної графіки; володіння простими знаряддями праці; використання технічних засобів; особистої і громадської гігієни; навички, які застосовуються в спортивних іграх суддівстві, в естетичному вихованні.

4.Обсяг і зміст методичної підготовки.

Методична підготовка повинна забезпечити правильну й ефективну поведінку майбутнього педагога в колективі: впевненість у правильності своїх переконань та в своїх силах; наполегливість у здійсненні рішень колективу; тактовна поведінка в колективі; простота і скромність у поводженні з товаришами; чуйність до товаришів; стриманість поведінки в колективі; комунікабельність і товариськість; привітність; чуйне, зацікавлене, турботливе ставлення до дітей; уміння переконати учнів у перспективах росту їх результатів; формувати в них зацікавленість до фізичної культури і спорту; об'єктивно оцінювати досягнення школярів; вимагати виконання

поставлених перед ними завдань.

Риси характеру особистості, що формуються в процесі занять фізичною культурою: ставлення до праці; розуміння обов'язку перед колективом; зацікавленість у колективній справі; прагнення принести користь; належна дисципліна праці; захоплення педагогічною роботою; правдивість у судженнях і вчинках; скромність у побуті; критичне ставлення до будь-яких недоліків у колективі; активність і самостійність; бережливе ставлення до громадського майна; почуття власної гідності; ретельне виконання поставлених завдань; старанність і сумлінність у виконанні дорученої ділянки роботи; творчий підхід у вирішенні завдань; ініціатива, принциповість, самокритичність, вимогливість; належний рівень рухових умінь і навичок, що необхідні для проведення урочних і позаурочних занять із фізичного виховання; рівень умінь страхівки і надання допомоги при виконанні вправ; культура показу й естетика рухів при виконанні вправ.

5. Вимоги до професійної культури.

Якість і ефективність навчально-виховної діяльності засобами фізичної культури залежить від загальної культури вчителя. Оскільки фізична культура це складова частина загальної культури, то є сенс розглядати фізичну культуру вчителя-вихователя як передумови формування професійної готовності до професійної діяльності майбутнього вчителя.

Фізична культура особистості вчителя передбачає чіткі мотиваційно-ціннісні орієнтації, фізичне вдосконалення і фізкультурно-спортивну активність.

Мотиваційно-ціннісні орієнтації вчителя фізичної культури передбачають ініціативно-доброзичливе ставлення до фізичної культури в усіх сферах суспільного життя: постійну потребу в заняттях фізичними вправами.

Фізична досконалість учителя визначається розвитком та вдосконаленням психо-фізіологічних і фізичних якостей, умінь і навичок, що необхідні для професійно-педагогічної діяльності.

Фізкультурно-спортивна активність педагога проявляється в регулярній участі у фізкультурно-спортивних заходах, у процесі самовиховання, саморозвитку, в удосконаленні професійної майстерності й досягненні повноцінних результатів педагогічної праці.

Фізична культура особистості вчителя буде високою в тому випадку, якщо тісно й змістовно пов'язуватиметься з професійною, громадською діяльністю і стане способом самого життя.

Якщо фізична досконалість характеризує високу фізичну підготовленість учителя, завдяки якій вона функціонує, то мотиваційно-ціннісні орієнтації виступають внутрішніми (прихованими) мотивами, що впливають на формування культури особистості.

Діяльну сторону складає зміст фізичної культури особистості, центром якого є відношення, що створюються в процесі участі вчителя у фізкультурноспортивній і виховній роботі. Активність педагога в цій сфері проявляється, перш за все, в характері участі у фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходах (заняття фізичними вправами, спортом, туризмом, самовдосконалення й різноманітні агітаційно-пропагандистські заходи).

У складному механізмі підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності можна виділити психологічну, науково-теоретичну, практичну, психофізіологічну й фізичну готовність. Психологічна готовність передбачає систематичне залучення майбутніх учителів у навчально-виховному процесі вищого закладу освіти до виконання різнохарактерної педагогічної діяльності засобами фізичної культури (проведення бесід, диспутів, заходів оздоровчого характеру, заняття фізичними вправами, надання допомоги учням в оволодінні руховими діями і т.п.), свідоме і творче виконання ними на навчально-педагогічній практиці завдань з фізичного виховання школярів.

Науково-теоретична готовність характеризується значним підвищенням обсягу знань майбутніх педагогів у процесі фізичної культури на основі чіткої реалізації міжпредметних зв'язків і покращення їх світоглядної підготовки.

Практична готовність характеризується вдосконаленням навичок практичної роботи майбутніх учителів фізичної культури і навчання школярів засобами фізичної культури. Вона забезпечується систематичним оволодінням ними педагогічними вміннями й навичками протягом усього періоду навчання в школі.

Психофізична готовність передбачає наявність передумов для оволодіння педагогічною діяльністю, сформованості професійно значимих особистісних якостей.

Фізична готовність визначається високим рівнем стану здоров'я, фізичної підготовленості й професійної працездатності.

При наявності всіх згаданих компонентів учитель може протягом тривалого часу на належному рівні реалізувати в педагогічній праці свої потенційні можливості.

У цілому, на наш погляд, наукова побудова професіограми як моделі вчителя фізичної культури відкриває додаткові можливості для оптимізації процесу професійного становлення майбутнього фахівця. До того ж, у подальшому, в міру накопичення теоретичного й практичного досвіду така професіограма може бути уточнена й доповнена.

ВИСНОВКИ

1. Технологія вирішення вчителем фізичної культури кожного педагогічного завдання складається з трьох, тісно пов'язаних між собою, етапів: підготовчого, виконавчого й контрольного. Здійснення всіх етапів діяльності забезпечується такими видами робіт: перспективним плануванням фізичного виховання в школі, оперативним плануванням уроку, організацією фізичного виховання в школі; організацією уроку, оперативним управлінням (реалізацією педагогічних завдань та поточним контролем) на уроці фізичної культури; підсумковим (етапним) контролем і обліком фізичного виховання в школі.

2. У дослідженні виявлено залежність оцінок значимості компонентів професійної діяльності від рівня кваліфікації фахівця. Взаємозв'язок та ідентичність експертних оцінок найвищі у вчителів фізичної культури зі стажем роботи більше 10 років. Саме тому одержані від них відомості про зміст і

структуру професійної діяльності потрібно брати за еталон. Молоді фахівці не можуть диференціювати головні ознаки своєї діяльності від другорядних, дають статистично вірогідну більшу кількість невизначених відповідей.

3. Мотиви ставлення студентів до професійної діяльності досить різноманітні, найбільш характерними є бажання працювати з дітьми, можливість підвищити рівень фізичного розвитку й фізичної підготовленості, бажання здобути вищу освіту. На якість навчальної діяльності студентів істотно впливає рівень довузівської підготовки, відсутність навичок самостійної роботи та відсутність постійного контролю.

4. Професіограма - це виявлені на основі аналізу всіх сторін педагогічної діяльності провідні властивості й характеристики педагогічної професії, які відображають внутрішню діяльність учителя у відповідності з вимогами суспільства.

Професіограма діяльності вчителя фізичної культури включає:

властивості та характеристику особистості вчителя, психолого-педагогічну, спеціальну та методичну підготовки, вимоги до професійної культури. Ці компоненти тісно взаємопов'язані між собою і утворюють цілісну модель діяльності фахівця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажиппо О. Ю. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах (теоретичний і методичний аспекти). Харків : Цифрова друкарня № 1, 2012. 423 с.
2. Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання : колективна монографія / упоряд. О. М. Вацеба, Ю. В. Петришин, Є. Н. Приступа, І. Р. Боднар. Львів : Українські технології, 2005. 296 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
4. Алексеев О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування здорового способу життя підлітків на традиціях українського козацтва : дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2016. 270 с.
5. Андріанов В. С., Марчик В. І. Фізичне виховання: методика викладання: навчальний посібник для студентів педагогічних університетів. Кривий Ріг: КДПУ, 2011. 46 с.
6. Андрущенко В. Вчитель XXI століття: нова стратегія Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. *Вища освіта України*. 2016. № 4. С. 5-14.
7. Балахничева Г. В., Заремба Л. В., Цьось А. В. Професійна майстерність учителя фізичного виховання. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 64 с.
8. Балашов Д. І. Інноваційні види рухової активності (воркаут та паркур) : методичні рекомендації / упоряд. Д. І. Балашов. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 52 с.
9. Балашов Д. І. Обґрунтування моделі процесу підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал*. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. №12 (55).
10. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя на основі інноваційних технологій : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04

«Теорія і методика професійної освіти» / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2003. 440 с.

11. Бойко Ю. С. Формування аксіологічних установок до здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Умань, 2015. 268 с.

12. Бойчук Ю. Д., Таймасов Ю. С. Компетентнісний підхід у сучасній вищій освіті. *Новий колегіум*. Харків : ХНУРЕ, 2015. С. 38-44

13. Бойчук Ю. Д., Турчинов А. В. Сутність здоров'язберезувальної компетентності в контексті валеологічної парадигми. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Зб. наук. праць*. Харків : УПА, 2015. Вип. 48/49. С. 180-186.

14. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберезувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8 (32). С. 1-6.

15. Вейнберг Р. С. Гоулд Д. Психологія спорту / наук. ред. Г. Ложкін. Київ: Олімпійська література, 2014. 335 с.

16. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми : «Університетська книга», 2004. 438 с.

17. Войнар Ю., Наварецький Д., Глазирін І. Д. Розвиток та сучасні тенденції системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури в умовах Євроінтеграції: монографія. Черкаси: Відлуння-Плюс, 2005. 184 с.

18. Войтовська О. М. Педагогічна діагностика професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі вивчення біологічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 20 с.

19. Гайдук О. Особливості професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Німеччині (на прикладі фахових ВНЗ землі Баварія). *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: збірник наукових праць. 2013. № 2 (22). С. 10–16.

20. Гвоздецька С.В., Рибалко П.Ф., Чередніченко С.В. Професійно-прикладна фізична підготовка: навчально-методичний посібник для спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). – Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. – 110 с.

21. Гвоздецька С. В., Рибалко П. Ф., Прокопова Л. І. Підвищення рівня фізичної підготовленості дітей молодшого шкільного віку на основі використання індивідуальних завдань / С.В. Гвоздецька, П.Ф. Рибалко, Л.І. Прокопова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2016, № 1 (55). – С. 266-272.

22. Деркач Т. Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2017. 548 с.

23. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – Київ : Райдуга, 1994. – 53 с.

24. Державна програма «Вчитель» : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2002 р., № 379. *Офіційний вісник України*. № 13. С. 109 – 130.

25. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п> (дата звернення 12.01.2020).

26. Деркач А. А., Исаев А. А. Педагогическое мастерство. Москва : ФиС, 1981. 375 с.

27. Джуринський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04 / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2013. 43 с.

28. Дибя Т. Г. Сучасні аспекти формування змісту неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5-6. С. 16–21.

29. Єфіменко П. Б. Педагогічні умови забезпечення різнорівневої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2002. 250 с.

30. Завидівська Н. Н. Теоретико-методичні засади фундаменталізації фізкультурно-оздоровчої освіти студентів у процесі здоров'язбережувального навчання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання». Київ, 2013. 40 с.

31. Загальні теоретичні положення керівництва процесом фізичного виховання. Професійна діяльність фахівців з фізичної рекреації / ТДМУ. URL: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/fiz_reabil/classes_stud/uk/med/health/ptn. (дата звернення 12.01.2020).

32. Закон України «Про вищу освіту»: від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>

33. Закон України «Про освіту»: від 04.06.2014 р. № 1144-12. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

34. Закон України «Про систему професійних кваліфікацій»: від 06.09.2012 р. № 5199-VI. URL http://allsecurity.info/attachments/article/254/UK.zakon_5199-VI_06.09.2012pdf. (дата звернення 12.01.2020).

35. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/> (дата звернення 12.01.2020).

36. Іваній І. В. Здоров'язбережувальна компетентність фахівця з фізичного виховання та спорту. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 44 с.

37. Карпюк Р. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання : теорія і практика : монографія. Луцьк : Волинська друкарня, 2008. 504 с.

38. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2006. 228 с.

39. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : КІС., 2004. 112 с.

40. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р. URL : www.mon.gov.ua/images/education/.../knc.doc.

41. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2005. № 4. С. 41–44.

42. Кутек Т. Особливості освітнього процесу майбутніх фахівців галузі «Фізична культура і спорт». URL : <http://eprints.zu.edu.ua/7618/1/Львів%20нова.pdf>. (дата звернення 12.01.2020).

43. Лянной М. О, Рибалко П. Ф. Методика управління фізкультурно – оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти / М. Лянной, П. Рибалко, В. Ганчева, А. Красілов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. Журнал – Суми: 2019., № 4 (88), - С. 280 - 289.

44. Маслюк Р. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «Педагогічний коледж – педагогічний університет» : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2015. 286 с.

45. Міненко А. О. Формування валеологічних знань у майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2007.

46. Омеляненко В. Г. Шляхи оптимізації програми професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Науковий часопис Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Серія №15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт» : [збірник наукових праць]* / за ред. Г. М. Арзютова. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 14. С. 79-81.

47. Онищенко В. Д. Фундаментальні педагогічні теорії : монографія. Львів : Норма, 2014. 356 с.

48. Оптимізація навчально-оздоровчого процесу з фізичного виховання у вищих навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / Я. І. Олексієнко, О. П. Верещагіна, В. А. Шахматов, О. Г. Байда. Черкаси : Черкас. нац. ун-т імені Б. Хмельницького, 2016. 92 с.

49. Педагогічна практика студентів факультету фізичного виховання : навч.-метод. посіб. / Н. Є. Пангелова, І. Г. Петренко, М. Т. Данилко, В. В. Троценко ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Київ : Оріяни, 2003. 128 с.

50. Педагогічні технології у неперервній освіті : монографія / [С. О. Сисоєва, М. А. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька та ін.]; за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : Віпол, 2001. 502 с.

51. Приступа Є., Рокіта А. Тенденції підготовки фахівців фізичного виховання і спорту в Європі. *Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2003. № 15. С. 124 – 130.

52. Приходько В. В., Дзюбенко Н. І. Особистісно орієнтований підхід до реформи дисципліни «Фізичне виховання» у вищій школі. *Адаптивні можливості дітей і молоді* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 вересня 2016 р. : Одеса, 2016. С.70-73.

53. Приходько В. В., Тимофєєв О. В., Чернігівська С. А. До методології реформування дисципліни «Фізичне виховання» в українській вищій школі. *Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць*. Київ, 2018. Вип. 136 (№ 9). С. 226-232.

54. Приходько В. В., Томенко О. А., Михайличенко О. Удосконалення організації та змісту наукових досліджень з фізичної культури і спорту в Україні як важлива передумова їх реформування. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2016. № 3 (57). С.419-429.

55. Рибалко П. Ф. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Рибалко Петро Федорович ; Держ. ВНЗ "Донбас. держ.

пед. ун-т". - Слов'янськ, 2020. - 40 с.

56. Рибалко П. Ф. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти: дис... .. доктора пед. наук. 13.00.04. ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет. Слов'янськ. 2020. 593 с.

57. Рибалко П. Ф. Професійна підготовка учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти [Текст] : монографія / Рибалко П. Ф.; [наук. ред. О. В. Семеніхіна]. - Суми : Цьома С. П., 2019. - 380 с. : рис., табл. - Бібліогр.: с. 203-246. - 300 прим. - ISBN 978-617-7487-65-3

58. Рибалко П. Ф. Керівні підходи і принципи у підготовці вчителів фізичної культури до оздоровчо-спортивної діяльності. *Гуманізація навчально – виховного процесу. Збірник наукових праць. Державний вищий навчальний заклад “Донбаський державний педагогічний університет” (ДДПУ)*. 2019. № 4 (96). С. 66 – 77.

59. Рибалко П. Ф. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до подальшої фахової діяльності. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2019. № 9 (93). С. 235 – 245.

60. Рибалко П. Ф. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти. *Science and education a new dimension : Pedagogy and Psychology*. 2020. С.38-42

61. Рибалко П. Ф., Прокопова Л. І., Гученко А. Б., Гвоздецька С. В. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченко. Серія : Педагогічні науки*. Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 135. С. 213-216.

62. Рибалко П. Ф., Хоменко С. В., Хоменко О. С. Особливості та перспективи розвитку сфери фізичного виховання : навчально - методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Суми : ФОП Цьома С.П., 2018. 146 с.

63. Рибалко П., Рашевська Ю., Кас'ян В. Особливості управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладах загальної середньої освіти сільської місцевості. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2019. № 8 (92). С. 123 - 133.

64. Рибалко П.Ф. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти // *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця (НПК-2019)* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 грудня 2019 р., м. Суми; у 2-х частинах. – Суми : ФОП Цьома С.П., 2019. – Ч. 2. С.81-82

65. Рибалко П., Лянной М., Ганчева В., Красілов А. Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 4. С. 280 - 289.

66. Рибалко П. Ф. Про принципи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО // *Україна майбутнього: сучасні тенденції інноваційного розвитку* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 12-14 вересня 2018 р., м. Суми. – Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. - С. 124-125.

67. Самохвалова І. Ю., Рибалко П. Ф., Моргунов О. А. Рухова активність та мотивація до занять з фізичного виховання студенток закладів вищої освіти *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Науковий журнал – Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, № 10 (104), 2020

68. Сидорук А. В., Маковецька Н. В. Аналіз стану підготовки майбутніх фахівців фізичної культури до анімаційної діяльності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. III(28), Issue: 55. С. 49 – 52.

69. Сопотницька О. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту : дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2016. 367 с.

70. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис.... докт. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2017. 629 с

71. Сущенко А. В. Інформаційно-комунікаційні технології і засоби навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. *Вісник Запорізького нац. ун-ту. Серія : Фізичне виховання та спорт : [зб. наук. пр.]*. Запоріжжя, 2012. № 1 (7). С. 104–111

72. Сущенко А. В. Перспективи спортивно-фізкультурної підготовки як інструменту самоосвіти фахівців гіподинамічних професій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І.Сущенко (голов. пед.) та ін. Запоріжжя, 2016. Вип. 51 (104). С. 281 – 286.*

73. Хоменко С. В., Рибалко П. Ф., Гудим М. П., Гудим С. В. Особливості методики розвитку фізичних якостей студентів неспортивних спеціальностей на заняттях фізичною культурою / О. Хоменко, П. Рибалко, М. Гудим, С. Гудим // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. Журнал – Суми: 2019., № 6 (90), - С. 343 - 352.

74. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» : затв. Указом Президента України від 1 вересня 1998 року № 963/98. URL : http://uazakon.com/documents/date_21/pg_iwgzsa/index.htm. (дата звернення 20.02.2020).

75. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності : монографія / за ред. Г. В. Терещука. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 275 с.

76. Чепелюк А. В. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 20 с.

77. Яловик В. Т. Формування педагогічних здібностей у майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ, 1996. 24 с.

78. Ячнюк І. О. Теоретична підготовка майбутніх учителів фізичної культури як один з компонентів професійного становлення. *Молодий вчений*. 2017. № 3.1 (43.1). С. 316 – 319.

79. Methods Of Introducing Information Technologies Into The Educational Process Of Higher Education Institutions Of Ukraine Inna Romanchenko , Alona Prokopenko, Iryna Zaichko, liudmyla Prokopenko, Petro Rybalko, Svitlana Bobrovyytska, Ol'ga Kyselyova. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.21 No.5, May 2021

80. Dynamics of Indicators of Cadets' Physical Development and Functional Status during Pentathlon. Ivan Okhrimenko, Olena Pavlyk, Oleksandr Tomenko, Petro Rybalko, Serhiy Cherednichenko, Svitlana Gvozdetska, Oleksii Holovchenko (2021). *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*, 9(4), 814 - 823. DOI: 10.13189/saj.2021.090428

81. Future Physical Education Teachers' Preparation to Use the Innovative Types of Motor Activity: Ukrainian Experience / Dmytro Balashov, Diana Bermudes, Petro Rybalko, Oksana Shukatka, Yuliia Kozeruk, Alla Kolyshkina. *TEM Journal*, 2019; 8(4), Pp. 1508-1516.

82. Developing the Competency of Future Physical Education Specialists in Professional Interaction in the Field of Social Communications / V. Redchuk, R. Doroshenko, T. Havryliuk, N. Medynskii, S. Soichuk, R. Petrenko, O. Pavelkiv, R., Rybalko P., Maliar, N., Maliar, E., Chornodon, M., Boretskyi // *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala* 2020; 12(4), Pp. 289-309.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета для студентів

Сумський державний педагогічний університет проводить дослідження, спрямоване на вивчення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності та рівня професійної готовності. Тому звертаємося до Вас із проханням відповісти на питання запропонованої анкети.

За умовою анкети, після кожного запитання подається декілька варіантів відповідей. Перед тим, як відповісти на питання, уважно прочитайте всі запропоновані відповіді, потім виберіть із них ту, що збігається з Вашою думкою, і підкресліть її. Якщо жодна з запропонованих відповідей Вас не влаштовує, то напишіть свою.

Дані, які будуть отримані під час опитування, не розголошуватимуться й будуть використані лише в узагальненому вигляді.

1. Мотиви вступу до вищого закладу освіти:

- інтерес до обраної професії;
- прагнення здобути вищу освіту;
- приваблює популярність інституту;
- можливість підвищити рівень фізичного розвитку й фізичної підготовленості;
- бажання працювати з дітьми;
- інше _____

2. Чим Ви керуєтесь, відвідуючи лекції і практичні заняття:

- звичка сумлінно виконувати будь-які обов'язки;
- інтерес до конкретних фактів;
- прагнення спілкуватися з товаришами;

- можливість використовувати заняття для вирішення інших справ;
- відсутність інших, більш цікавих справ, ніж навчальні заняття;
- інтерес до теоретичних проблем курсу;
- прагнення уникати неприємностей, що пов'язані з пропусками занять;
- інтерес до особистості викладача як людини, вченого;
- прагнення отримати хороші оцінки;
- прагнення сумлінно виконувати всі вимоги;
- інше _____

3. Організаційно - педагогічні фактори, що впливають на якість Вашої праці:

- слабка довузівська підготовка;
 - відсутність інтересу до спеціальності;
 - великий обсяг навчальної роботи;
 - відсутність навичок самостійної роботи;
 - відсутність постійного контролю;
 - перевантаженість громадськими дорученнями;
 - нестача літератури з дисциплін, що вивчаються;
 - погані стосунки з товаришами;
 - погані стосунки зі викладачами;
 - погані умови для самостійної роботи за місцем проживання;
 - недостатня допомога з боку викладачів;
 - нестача вільного часу;
 - високі фізичні навантаження;
 - часті виїзди на збори й змагання;
 - інше _____
-
-
-

4. Що Ви вважаєте головним у роботі вчителя фізичної культури?

5. Оцініть, будь ласка, за п'ятибальною системою рівень сформованості у вас таких професійних вмінь і навичок:

а) Готовність до перспективного планування фізичного виховання в школі
(за методикою Цюсь А.В., Довганюк В.М., Ковальчук Н.М. (94))

Зміст роботи	Оцінка
Усвідомлення програмних вимог стосовно специфіки школи і класів	
Аналіз вихідного стану рівня підготовленості учнів	
Аналіз наявних умов праці (наявність спортивної бази, необхідного обладнання, спортивного інвентарю і т.п.)	
Розробка послідовності оволодіння розділами програми	
Вибір оптимального шляху досягнення мети діяльності (постановка часткових педагогічних завдань і встановлення тимчасової послідовності їх рішення)	
Рівномірний розподіл навчального матеріалу протягом року	
Вибір засобів і методів, які забезпечують вирішення кожного педагогічного завдання	
Визначення обсягу і змісту навчального матеріалу	
Встановлення взаємозв'язку між уроками	
Вибір форм контролю навчально-виховного процесу і встановлення контрольних нормативів	

Загальний рівень готовності	
-----------------------------	--

б) Готовність до оперативного планування уроку фізичної культури

Зміст роботи	Оцінка
Аналіз рівня підготовленості учнів на даному етапі навчального процесу	
Аналіз наявних у даний момент умов роботи та заходи щодо їх поліпшення	
Визначення дозування навчального матеріалу на кожний урок	
Постановка конкретних педагогічних завдань на уроці фізичної культури	
Вибір необхідних засобів та методів, що забезпечують вирішення кожного педагогічного завдання	
Визначення необхідного дозування навантаження на уроці фізичної культури	
Визначення композиційної будови уроку і встановлення взаємозв'язку між його окремими частинами	
Планування діяльності учнів на уроці	
Передбачення можливих труднощів учнів на уроці	
Планування власних дій на уроці фізичної культури	
Загальний рівень готовності	

в) Готовність до організації - фізичного виховання в школі

міст роботи	Оцінка
Оформлення документації, навчально-виховного процесу	
Встановлення контактів з учнями	
Робота з батьками	
Підготовка для уроків необхідного обладнання і спортивного інвентарю	
Розподіл учнів за станом здоров'я	
Встановлення контакту з адміністрацією, профспілковою та громадськими організаціями школи	
Організація безпеки місць занять	
Вжиття необхідних заходів для дотримання учнями режиму дня	

Передбачення заходів для надання першої медичної допомоги	
Забезпечення суддівства змагань та інших спортивних заходів	
Загальний рівень готовності	

з) Готовність до організації уроку фізичної культури

Зміст роботи	Оцінка
Шикування учнів класу	
Перевірка відвідування уроку	
Перевірка підготовленості учнів до уроку	
Повідомлення учням завдань уроку	
Встановлення необхідного обладнання та спортивного інвентарю	
Проведення перешикувань, необхідних для управління класом	
Забезпечення належної дисципліни на уроці	
Організація безпеки учнів при виконанні вправ	
Прибирання спортивного інвентарю та місць занять	
Підведення підсумків уроку і повідомлення учням домашнього завдання	
Загальний рівень готовності	

д) Готовність до реалізації педагогічних завдань на уроці фізичної культури

Зміст роботи	Оцінка
Пояснення навчального матеріалу	
Розповідь	
Бесіда	
Постановка перед учнями питань і завдань	
Показ вправи (в цілому і по частинах)	
Виконання вправ	
Демонстрація (кінограм, схем, таблиць, графіків і т. п.)	
Безпосередня допомога учням при виконанні вправ	

Загальний рівень готовності	
-----------------------------	--

е) Готовність до поточного контролю на уроці фізичної культури

Зміст роботи	Оцінка
Спостереження за виконанням учнями завдання	
Слухання-осмислення відповідей учнів	
Вимірювання-тестування підготовленості учнів	
Аналіз правильності дій учнів	
Аналіз усвідомлення дій учнів	
Оцінка діяльності учнів	
Виявлення та аналіз помилок (визначення головних та другорядних)	
Встановлення й аналіз причин виявлених помилок	
Аналіз можливих шляхів і способів для усунення зауважених недоліків на уроці	
Здійснення правильної і своєчасної корекції (оперативне внесення змін у ході уроку)	
Загальний рівень готовності	

ж) Готовність до оперативного управління на уроці фізичної культури

Зміст роботи	Оцінка
Передача запланованої навчальної інформації учням(всі способи передачі інформації: розповідь бесіда демонстрація і т.п.)	
Отримання зворотної інформації про засвоєння учнями інформації (спостереження за виконанням учнями завдання, слухання- осмислення учнями, тестування)	
Аналіз відповідності отриманої від учнів інформації до запланованої (правильність, усвідомлення дій учнів)	
Виявлення та аналіз помилок (визначення головних та другорядних)	
Встановлення й аналіз причин виявлених помилок	
Оцінка діяльності учнів	
Аналіз можливих шляхів і способів для усунення зауважених недоліків	
Здійснення правильної і своєчасної корекції (оперативне внесення	

змін в ході уроку)	
Загальний рівень готовності	

з) Готовність до контролю й обліку фізичного виховання в школі

Зміст роботи	Оцінка
Визначення можливих шляхів удосконалення діяльності учнів і своєї власної діяльності	
Підведення підсумків щодо досягнення (чи недосягнення) мети педагогічної діяльності	
Аналіз виявлених відхилень від перспективного плану	
Упорядкування та обробка зафіксованих даних	
Аналіз причин виявлених відхилень	
Своєчасне здійснення корекції у навчальному процесі	
Фіксація виконання учнями заданої роботи	
Оцінка ефективності навчально-виховного процесу	
Узагальнення та систематизація отриманих результатів	
Порівняння отриманих результатів педагогічної діяльності із запланованими	
Загальний рівень готовності	

6. Оцініть, будь ласка, за п'ятибальною системою, рівень сформованості у Вас таких професійних знань:

а) Рівень соціально-гуманітарних знань

Зміст знань	Оцінка
Основні закономірності розвитку природи й суспільства	
Державні документи в галузі освіти й виховання	
Історичні аспекти української державності	
Сучасні проблеми розбудови й утворення України як суверенної і Незалежної держави	
Традиції і сучасність української культури	
Політична система в Україні	
Методи наукового пізнання	

Загальний рівень готовності	
-----------------------------	--

б) Рівень психолого-педагогічних знань

Зміст знань	Оцінка
Зміст та форми роботи з батьками і громадськістю	
Закономірності психологічного розвитку особистості дитини в різні вікові періоди	
Зміст і форми виховної роботи в школі	
Фактори формування особистості дитини в процесі навчання	
Мотиви навчальної і спортивної діяльності школярів	
Характеристика виховання і самовиховання	
Основи індивідуалізації і диференціації навчання	
Формування позитивних якостей особистості в процесі навчання	
Взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку	
Загальний рівень готовності	

в) Рівень медико-біологічних знань

Зміст знань	Оцінка
Вікові особливості морфо-функціонального розвитку дітей і підлітків	
Теоретичні основи гігієнічного виховання школярів	
Особливості фізичного виховання спеціальних медичних груп	
Дозування навантажень для школярів з різним фізичним станом	
Фізіологічні закономірності розвитку фізичних якостей	
Контроль і самоконтроль на уроках фізичної культури	
Прийоми масажу й самомасажу	
Оздоровче значення фізичних вправ	
Загальний рівень готовності	

г) Рівень спеціальних знань

Зміст знань	Оцінка
Зміст і структура уроку фізичної культури в школі	
Національна система фізичного виховання школярів	
Засоби і методи фізичного виховання учнів	
Правила змагань з різних видів спорту	
Основи спортивного тренування юних спортсменів	
Особливості навчання у фізичному вихованні	
Характеристика фізичних якостей	
Характеристика шкільної програми з фізичної культури	
Загальний рівень готовності	

7. Де б Ви бажали працювати після закінчення інституту?

Вкажіть, будь ласка, про себе: вік _____, стать _____,
курс _____, спортивна спеціалізація _____, розряд _____